

MASTER

Opvang Philipsdorp

Bömer, J.

Award date:
2008

[Link to publication](#)

Disclaimer

This document contains a student thesis (bachelor's or master's), as authored by a student at Eindhoven University of Technology. Student theses are made available in the TU/e repository upon obtaining the required degree. The grade received is not published on the document as presented in the repository. The required complexity or quality of research of student theses may vary by program, and the required minimum study period may vary in duration.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain

OPVANG PHILIPSDORP

afstudeerslag jetske bömer

ARR
2008
BWK

4121



BSB

AFSTUDEERCOMMISSIE

dr. ir. Jos Bosman
dipl. ing. Hüsnü Yegenoglu
dr. Jeroen Boomgaard

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Bosman', is written over a light grey rectangular background.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4	Uitwerking	
Het vreemde	6	- aanpak wijk	57
Beleid		- publieke ruimte	65
- algemeen	17	- bebouwingsplan	66
- internationaal	20	- opvangcentrum	70
- asielprocedure	23	- wijkcentrum	76
- opvanglocaties	27	- mediatheek	81
- voorstel beleid	32	- woonstructuren	86
Locatie		Geraadpleegde bronnen	100
- algemeen	35		
- historische analyse	41		
- ruimtelijke analyse	47		
- conclusies wijkanalyse	51		
Concept	52		

Inleiding

Vanuit het vooronderzoek naar capsulaire architectuur, hiermee wordt in de breedste zin van het woord verwezen naar architectuur of het bouwen van in- en uitsluitingen van mensen, objecten of omgevingen. De capsule is een tot de verbeelding sprekend voorwerp, het is een doordacht systeem om het interieur en het exterieur te controleren. Interessant is de menselijke rol hierin, is architectuur misschien niet per definitie capsulair? De mens heeft altijd binnen- en buitenstaanders gehad, dit maakt de maatschappelijke hiërarchie ook makkelijker, maar creëert ook een sociale capsule. Het effect van deze niet-ruimtelijke in- en uitsluiting vindt indirect zijn uiting in o.a. de bouwkunst. Door nu de rollen om te draaien en eens vanuit de bouwkunst naar de sociale capsules te kijken, krijg je de mogelijkheid om als de niet-ruimtelijke capsule toch te definiëren. Dit, samengevoegd met mijn persoonlijke ervaring in het buitenland, waren

reden om de capsulaire werking van “het vreemde”¹ te onderzoeken. Dit kan op veel manieren, maar juist daar waar de wrijving het grootst is kan een nieuwe visie het meeste prikkelen. In het expanderende wereldbeeld van tegenwoordig is er voldoende geld en aandacht voor het vreemde; geld voor de gewenste vreemdeling en politieke aandacht voor de ongewenste. Deze gespannen verhouding tussen gewenst en ongewenst maakt het onderzoeken van dit onderwerp daarom juist zo interessant. Doordat deze ongewenste groep vreemden, bijvoorbeeld asielzoekers, vluchtelingen, gelukzoekers, etc., met veel antipathie en defensief gedrag wordt benaderd, kan een ontwerpogave op het scherpst van de snede zijn.

Zodoende komt de asielproblematiek aan de orde. De stromen vluchtelingen worden wereldwijd steeds groter door toegenomen mobiliteit, hierdoor zijn ook

¹ De definitie van vreemd, de vreemdeling etc zal worden aangehaald in het volgende hoofdstuk

de verschillen tussen groepen mensen groter geworden. Van transregionaal en transnationaal is er steeds meer sprake van transcontinentale stromingen. Helaas gaat deze ontwikkeling in een hogere versnelling dan de maatschappelijke acceptatie, hierdoor worden de wrijvingsvlakken groter en meningen ongefundeerder. De verschillende groepen, zoals allochtonen en autochtonen, zijn te groot en elkaar te vreemd, waardoor er een 'kennis-gat' ontstaat tussen groepen mensen die elkaar steeds minder begrijpen.

Door een nieuw beleid in de opvang en huisvesting van asielzoekers te onderzoeken probeer ik vanuit mijn specifieke achtergrond te kijken of dat daar aanpassingen mogelijk zijn, en het op die manier bij kan dragen aan een minder krampachtige houding van de maatschappij ten opzichte van (ongewenste) vreemdelingen.

Dit beleid heb ik vervolgens architectonisch uitgewerkt en getest, waardoor er een combinatie

van het generieke beleid dat voorgesteld wordt en het specifieke van de omgeving is ontstaan. Hiermee is een leefbaar plan ontstaan zonder enerzijds de (theoretische) ideeën te laten overheersen, of de wijk te laten domineren. In deze symbiose van theorie en praktijk is zorgvuldig opereren noodzakelijk, zodat de scherpte van het argument ter verbetering van beleid en plaats niet te wordt verloren. Kortom: de algemene theorie uit de eerste hoofdstukken wordt toegepast op de stedelijke context van de latere hoofdstukken. De theoretische artikelen vormen al beschouwend de basis van het meer betogende concept. Hieruit volgen dan weer de ruimtelijke, programmatische en architectonische consequenties die de vertaalslag maken naar het ontwerp.

Het eindresultaat is een idealistisch, schijnbaar utopisch – maar tevens realistisch en uitvoerbaar project. Het voornaamste doel is mensen te prikkelen en verwonderen over de huidige praktijk, om de gangbare methoden ter discussie te stellen.

VREEMD

Het Vreemde

‘vreemd is datgene waarvan wij alleen weten of stellig vermoeden dat het bestaat en dat het ons iets kan aandoen, maar niet wàt en hòe het is en wàt en hòe het ons iets aan kan doen.’

Prof. A Oldendorff¹

De vreemde gaat nog verder dan ‘de ander’, iets dat vreemd is is totaal onbekend, zoals ovenstaande uitspraak illustreert. De ander daarentegen maak uit van een bepaalde categorie onbekendheid. Het vreemde heeft als extreem geval van niet kennen altijd onder spanning gestaan. Vroeger werd er door religie en daarbij horende mythische en goddelijke wezens een verklaring gegeven voor alles wat on- of buitenwerelds was. In die zin wordt de wereld vandaag de dag steeds groter; waar er vroeger een god voor bijvoorbeeld het weer was, is er nu de meteorologie.

¹ Dr. A. Oldendorff - De vreemdeling, rede uitgesproken aan de Katholieke economische hogeschool te Tilburg op 22 november 1956. 1956 Uitgeverij het spectrum, Utrecht/Antwerpen

Kennis tot op het kleinste partikel probeert het vreemde tot een minimum te beperken. Hierdoor lijkt het erop dat er steeds minder ‘vreemde’ fenomenen toch alledaags te zijn, maar wát daartoe behoort, is dan ook door de verschoven verhoudingen veel sterker niet-alledaags. Dit heeft het vreemde van het spirituele naar het onzekere gebracht. Behalve bij fenomenen zoals hierboven beschreven, is deze verschuiving vooral sociaal te zien in de rol van de vreemdeling, bringer en drager van het vreemde.

Bij de Grieken en de Romeinen werd hij juist nog vaak als iets spiritueels gezien, bijvoorbeeld heilig of juist demonisch. De vreemde als bringer van goed of kwaad uit goddelijk/spiritueel systeem, brengt meer met zich mee dan een bekende. Daarna ontstond een meer rationele fase waarin het nut van het vreemde belangrijk wordt. Bijvoorbeeld het nut van de vreemdeling als bezorger van vreemd handelswaar.

Er zijn twee manieren om te reageren op het vreemde. De eerste manier is de hierboven beschreven interesse voor het vreemde (als mogelijke toevoeging op het bekende), de tweede manier is het beschouwen van

het vreemde als een bedreiging van het bekende wereldbeeld. Deze twee polen zijn te categoriseren als “integratie” en “exclusie”. Er bestaat dus een zekere relatie tussen xenofobie en de angst voor het onzekere en onbekende van de cosmos en chaos. Aangezien de vreemdeling deel uitmaakt van dit allesomvattend “vreemd”, is hij ook drager van deze vreemde krachten.

Deze oorspronkelijke meer sacrale betekenis van de vreemdeling brengt interessante etymologische veranderingen aan het licht. Het woord gast bijvoorbeeld, dit werd al in de middeleeuwen gebruikt voor zowel vreemdeling, bezoeker of vijand. Deze dubbele betekenis van het woord, zoals deze ook tegenwoordig nog wordt gebruikt, duidt op een ‘spiritualiteit’ van ‘de ander’, waarin de aard van deze entiteit zo onbekend is dat het nog goed of slecht kan zijn. Ook het woord hostis is in deze interessant, het betekende eerst vreemdeling (in de breedste zin van het woord), en werd daarna gebruikt voor vijand. In dit woord is de een duidelijk veranderde houding van de maatschappij te zien, hoe bekender het onbekende werd, des te rationeler werd er tegen de bringer van dit

niet-meer onbekende aangekeken.

Hierdoor is de vreemdeling veranderd; in plaats van een sacrale achtergrond is hij nu vooral een exponent van een ander sociaal (en soms fysiek) netwerk. Omdat hij ‘slechts’ een exponent is, zien wij hem meestal niet als een volwaardig persoon, een individu. Bijvoorbeeld wordt er door veel Nederlanders de laatste jaren gesproken over “de Marokkanen” alsof dit een homogene groep is. In de ‘groep der vreemden’ is elke persoon even vreemd en dus gelijk voor de ‘groep der normalen’. Hier is een sociaal fenomeen uit te herleiden: door het categoriseren van “de ander” als vreemdelingen, ontstaat er een tegenstelling tussen “wij” en “zij”. Door een gezamenlijke “ander” te hebben, wordt een schijnbaar coherenter geheel gevormd uit een heterogene groep.

De maatschappij reageert hier heel anders op; hoe past het vreemde in/bij/naast het gewone dagelijkse? Hoe, wanneer, en waarin stel je je vijandig of juist gastvrij op? Je kunt het vreemde gebruiken, bijvoorbeeld voor nieuwe informatie. Buitenstaanders kunnen vaak een

nieuwe kijk op dingen werpen, en ook nieuwe ideeën brengen. Deze aantrekkelijke kant wordt tegenwoordig vaak overschaduwd door de andere kant van het vreemde: de onbekendheid, doordat iemand een 'vreemde' is en geen 'ander' blijft de kennis hierover vaak hangen in vooroordelen etc. Vaak worden we door deze vorm van (zowel negatieve) als positieve projectie via de vreemdeling gewezen op misstanden in ons eigen leven. Zoals boven al wordt geïmpliceerd is het niet een kwestie van bekend of onbekend, maar heeft het meer te maken met de termen gewoon en vertrouwd tegenover ongewoon en onvertrouwd (onbegrepen).

Om een vreemdeling te kunnen zijn, moet er een herkomst zijn in het vreemde en onbekende. Hij is immers nooit thuis, alwaar hij weer normaal zou zijn. Doordat de mobiliteit zo is toegenomen zijn er ook meer vreemden, de herkomst van mensen is immers steeds minder goed te doorgronden, zeker op het eerste gezicht. De vluchteling is in die zin nog een exponent daarvan, aangezien hij er zekerder van is niet naar een thuis te gaan, of in ieder geval aanzienlijke moeite

heeft gedaan om het 'thuis' te verlaten.

'a refugee is an unwanted person. He or she makes a claim upon humanity of others without always having much, or even anything sometimes, to give in return. If, after resettlement, a refugee works hard or is lucky and successful, he may be accused of taking the work or the luck of success from someone else. If he fails or becomes resentful or unhappy, he is thought to be ungrateful and a burden on the community. A refugee is especially unwanted by officials: his papers are rarely in order, his health is often suspect; and sometimes, although he claims to be fleeing from persecution, he is simply trying to get from a poor, overpopulated country to a rich underpopulated one.'

Bruce Grant²

Door de hedendaagse globaliserende wereld is er een steeds meer capsulaire maatschappij ontstaan, waarin het vreemde vaak bewust uit het systeem wordt geweerd als zelfbescherming. Sterker nog, vaak

2 Bruce Grant - The boat people, 1980 Viking Press

wordt “het vreemde” in ons midden gecreëerd om een sterkere samenhang te creëren in een globale al-inclusiviteit. Er bestaat geen “wij” zonder dat er een “zij” gecreëerd kan worden. De vreemdeling is steeds vreemder geworden: hij is namelijk te vreemd voor ons (gewenste bekende) wereldbeeld. De polarisatie in west en rest, rijk en arm, werelds en vreemd wordt steeds heftiger. Geen menging, maar insluiten, uitsluiten en afsluiten. Daarbij is vooral interessant dat waar vroeger de vreemde uit een ander dorp kwam, er tegenwoordig niet meer over een topografische vervreemding gepraat wordt, maar meer over een culturele/sociale bevreemding. Er is een laag van mondiale mensen met geld, kennis, en contacten die ongeacht afkomst worden geaccepteerd. Dit zijn meer de anderen en niet de vreemden. Hun cultuur en gewoonten zijn bekend of lijken te kennen te zijn. Terwijl er veel grotere (en vaak ongezienere) verschuivingen van mensen plaatsvindt bij de vluchtelingen; zonder geld, vaak zonder kennis, en zeker zonder contacten die veel minder goed ergens opgenomen kunnen worden. Het opnemen van mensen gaat altijd gepaard met een zekere vorm van aanpassen, en vraagt gastvrijheid.

‘misschien kan alleen iemand die uit ervaring weet wat het is om geen huis te hebben gastvrijheid bieden.’
Jacques Derrida³

Bovenstaande uitspraak van Derrida geeft een goed idee over gastvrijheid, want waarom zou je je gastvrij opstellen als je nooit het thuisloze, of misschien zelfs wel het ongestuvige, hebt ervaren? Het zou het sleutelwoord kunnen zijn om vreemd normaal te maken, door het wederzijds aanbieden van gastvrijheid.

Een radicaal, maar interessant gedachte-experiment zou zijn om iedereen het vreemde te laten ervaren door ze te ontheemden voordat men een thuis krijgt toegewezen. Het contrast van tussen het al dan niet kunnen acclimatiseren in een vreemde maatschappij, zowel voor mensen als objecten kan dan worden genuanceerd waardoor een overstap mogelijk kan zijn naar het veranderen en aanpassen, om gastvrijheid te

³ Jaques Derrida - Over gastvrijheid, 1998 (ned. Editie) Uitgeverij Boom

kunnen bieden. Een goed voorbeeld waarin vreemd wordt onvreemd, zijn de gebouwen in de stad Chandigarh, waar de inwoners naar wens indeling en gebouw aanpassen ter vergroting van hun specifieke woongenot. De duurzame structuur van het betonnen casco blijft vrijwel intact, maar ruimtes, gevels en daken worden overal aan persoonlijke eisen en wensen aangepast. Waar het gebouw ooit als ongestructureerd werd beschouwd, is er door de common sense van de bewoners een nieuw pakket met regels gemaakt, waardoor het gebouw zich aan laat (en mag) passen aan hun wensen. Hiervoor is dus blijkbaar wel eerst een gedeelde mening voor nodig, waarna aanpassing van woonbehoeften en gebouw mogelijk kan worden.

Dit is eigenlijk analoog aan de vreemdelingen, zij worden pas goed ergens thuis gegeven als er een gedeelde mening is over hoe enerzijds de vreemdelingen zich moeten aanpassen, en anderzijds de oorspronkelijk bewoners. Dit kan natuurlijk alleen als er wel een positief beeld bestaat, deze vreemdeling moet ook ergens voor nodig zijn, of in ieder geval geen overlast veroorzaken, zoals een gebouw ook mensen

huisvest. Daar ligt een aandachtspunt voor een betere integratie: de vreemdeling moet een nut kunnen vervullen in de nieuwe maatschappij, en dit nut moet worden erkend door deze maatschappij. Als dat namelijk wordt erkent, betekent dat er ook bereidheid is tot aanpassing om het nut te maximaliseren.

Natuurlijk is deze benadering zeer economisch, een mens is geen gebruiksgoed, er zal op meerdere vlakken een relatie tussen de vreemden en de gewonen moeten worden gelegd om echt over integratie te kunnen spreken. Bijvoorbeeld (culturele) identiteit, want het nut van een eigen identiteit is voor een persoon belangrijk maar het positioneert zich wel ten opzichte van een groep met een andere identiteit. Dit geeft bijvoorbeeld veel immigranten van de tweede generatie een problematische situatie: bij beiden groepen (identiteiten) horen zij niet helemaal thuis. De vraag bij vreemdelingen is daarnaast echter wel of deze identiteitsverschillen als algemeen nut te zien zijn, denkend aan de populariteit van 'Chinese' restaurants, Braziliaanse Capoeira, English/Irish pubs

etc. Weliswaar in aangepaste vorm en soms volledig ontdaan van enig verband met de herkomst, zijn er gewoontes die ons leven verrijken. De identiteit is dan van belang als bijdrage in de diversiteit van de maatschappij, als prettige prikkeling, een echte toevoeging op het dagelijkse leven. Maar op moment dat deze prikkeling té vreemd is, wordt het nut onderschat, en het vreemde laten we dan links liggen, of we storen ons er zelfs aan. Een vrouw in een mooi Afrikaans gewaad wordt positiever ervaren dan wanneer een man een soortgelijk kledingstuk aanheeft. Vrouwen hebben immers jurken aan en mannen broeken, zo vertelt ons onze cultuur. Deze identiteitsclash kan worden vermeerderd en verminderd door de hoeveelheid vreemd te doseren, maar zeker ook door het strategisch uitbuiten van het exotische. De mens heeft steeds meer prikkeling nodig, dus in die zin is het tegenkomen van erg vreemd niet erg, maar het moet dan wel in een westers jasje, binnen ons gewenste wereldbeeld passen.

Daarnaast is er het probleem van de tijdelijkheid, hoe lang is een persoon op deze plek, hoe lang is

hij er geweest en hoe lang zal hij waarschijnlijk blijven? Een kenmerk van het vreemde is dat je het niet kent, dus ook niet de beweegredenen, visies etc. die erachter zitten. Wanneer aan iets terwijl je weet dat het dadelijk toch weer verdwijnt, is tegen onze natuur in. De onzekerheden van de vreemden, bijvoorbeeld vluchtelingen is dat zij totdat zij ergens een thuis hebben gevonden zij blijven rondzwerven opzoek daarna. Er zou eigenlijk een wereldwijd recht moeten zijn op het hebben van een thuis. Natuurlijk niet haalbaar, maar als je je zelf niet thuis voelt, blijf je altijd een vreemde voor jezelf, maar ook voor de omgeving.

Door nut, identiteit en tijdelijkheid als variabelen te zien, kan je de acceptatie van het vreemde modelleren. Weinig nut en veel eigen (vreemde) identiteit en tijdelijkheid is erg (ongewenst)vreemd, veel nut en veel identiteit kan al beter worden geaccepteerd als er ook weinig tijdelijkheid is, etc. Een interessant voorbeeld ter illustratie is de enorme hoeveelheid expats die onzichtbaar voor het normale sociale netwerk veel economische vooruitgang wordt door niemand als

negatief ervaren. Maar zodra ze daarnaast ook een sociaal leven gaan opbouwen, naar school gaan, recreëren en samenkomen, is de vreemde identiteit geen economisch profijt meer, maar eerder een sociaal probleem. De onbekendheid van de enkeling wordt versterkt door hun groep: de angst voor een onbekend iets wordt uitvergroot geprojecteerd op een verzameling individuen. Bij deze groep is een bepaalde mate van onzichtbaarheid en tijdelijkheid blijkbaar wenselijk, omdat ze een tijdelijk nut (tekorten op de arbeidsmarkt) kunnen vervullen. Maar op de lange termijn wordt het meer gezien als concurrentie op deze banenmarkt en als onwenselijk ervaren.

Ultieme integratie, of beter gezegd assimilatie⁴, is onwenselijk vanuit een maatschappelijk oogpunt, het vreemde zorgt ook vaak voor prettige afwisseling en prikkelt de creativiteit. Richard Florida's 'creative class' ideeën vertellen dat een gezonde economie

⁴ Het verschil tussen assimilatie en integratie gaat om de stap van de ander naar de onze. Bij assimilatie gaan verschillende bevolkingsgroepen volledig in elkaar op, bij integratie neem je de ander als ander op in de groep.

een goede creatieve laag moet hebben, die bestaat uit zeer specifieke mensen. Hij noemt bijvoorbeeld de muzikanten, kunstenaars, homoseksuelen etc. Zij blijken de economie van een land of stad te stuwen. Hoewel dit een specifieke groep "anderen" of "vreemden" betreft, valt dit te extrapoleren naar een algemener niveau. De theorie van Florida ondersteunt het idee dat het vreemde of ongewone als waarde op zich te zien is, die je als variabele in kan zetten om prikkeling te veroorzaken en daarmee het alledaagse te verrijken.

Behalve een economisch en identificerend nut, heeft het vreemde vooral een prikkelend nut. De tijdelijkheid, en vooral de onduidelijkheid daarin is een groot probleem, er valt weinig aan te veranderen omdat dit ook een zeer persoonlijke aangelegenheid is. Het creëren van een thuis voor vreemd kan wel bevorderd of tegengewerkt worden, en in die mate ook de tijdelijkheid van een persoon veranderen.

Concluderend is een vreemdeling een exponent van een ander systeem waar geen weet over is. Zodra dit

onbekende systeem wel bekend is, maar nog steeds niet alledaags spreek je over een ander. De ander en de vreemdeling functioneren beide als inbreng van een nieuwe kijk op zaken, waarbij de eerste betrouwbaarder is dan de tweede, aangezien hij het uit gecategoriseerde vreemde komt. Het vreemde, daar waar de vreemdelingen vandaan komen en waar zij hun eigenschappen van hebben gekregen is eigenlijk hun thuis. Deze gedachtegang maakt het thuis zijn in een nieuwe omgeving analoog aan het niet-vreemd zijn, maar anders kan wel. Hierin zit ook een externe component waarin de omgeving iemand thuis kan laten zijn door hem als 'anders' in plaats van 'vreemd' te beschouwen. Dit heeft natuurlijk alles te doen met de mogelijkheid om het vreemde te kúnnen en te willen categoriseren.



Bootvluchtelingen op de middellandse zee (bron: www.refugee.net)

BELEID

Algemeen

Het beleid betreffende de vreemdeling is onderhevig aan veel maatschappelijke kritiek, omdat het onderwerp behalve politieke en economische ook emotionele parameters heeft. Hoe het vreemde wordt ontvangen heeft ook met de houding van de niet-vreemden te maken. Doordat deze inzichten van persoon tot persoon al erg verschillend zijn, zijn ze op politiek niveau ook erg grillig te noemen. Het wordt steeds meer een speerpunt in het voorgestelde beleid, en daardoor ook steeds extremer. Het huidige opvang- en integratiebeleid is een inefficiënte verzameling van de wet- en regelgeving van voorbije jaren. Dat heeft als enige voordeel dat extremititeiten worden afgevlakt, maar het veroorzaakt daardoor ook een meerduidig beleid. Dit is niet alleen vervelend voor de vluchtelingen, en de autochtone bevolking, maar ook vooral voor meningsvorming. Daarnaast vormt de traagheid van dit proces een bron van een verlengde (en onzekere) tijdelijkheid.

Als eerste is een betere definitie van een aantal

begrippen nodig, dit is door de jaren heen namelijk redelijk vervuild geraakt door de subjectiviteit. Om te beginnen is een vluchteling iemand die om politieke of economische redenen niet meer in het land of de streek van herkomst wil of kan wonen. Dit woord kan ook zeer streng worden gebruikt, dan is er alleen sprake van een vluchteling als het om niet-economische redenen gaat. Het verdrag van Genève is zelfs nog strenger, dat iemand die onder dat verdrag valt slecht van die rechten mag gebruik maken als er ook een reden is om voor het leven van de persoon te vrezen. De economische vluchtelingen worden gezien als immigranten, zij hebben namelijk een 'keuze'. Daarom is de term asielzoekers in het leven geroepen, deze omvat alle mensen die om wat voor reden dan ook legaal in Nederland willen wonen, dus ook de economische vluchtelingen. Omdat Nederland als alle andere landen niet meer mensen willen opvangen dan noodzakelijk, is het beleid er vooral op gericht om de groep economische vluchtelingen en de groep Genevevluchtelingen te scheiden. Economische vluchtelingen

moeten zo snel mogelijk terug naar het land van herkomst. Dit heeft meerdere redenen: enerzijds zijn zij een belasting voor de overheid, die gedurende hun verblijf voor hen moet zorgen, maar zij geven ook een signaal naar mensen die nog plannen hebben om te emigreren of vluchten. Aangezien het merendeel van de vluchtelingen overgeleverd is aan de mensensmokkelaren, zullen zij bij een snelle terugkeer het succesverhaal van deze handelaren schaden. Dit heeft tot gevolg dat zij hun smokkelroutes aanpassen, en potentiële klanten wellicht afzien van hun diensten gebruik te maken, aangezien het geïnvesteerde kapitaal het risico loopt zich nooit terug te verdienen.

Behalve de zorg voor asielzoekers in Nederland richt het beleid zich op een goede terugkeer, en in sommige gevallen een selectie van vluchtelingen in vluchtelingenkampen in het buitenland. De terugkeer is vooral gericht op de kansen om een goed bestaan daar op te bouwen, dit wordt in Nederland al gedaan door het aanbieden van cursussen. De kwaliteit van de nazorg ligt er ter discussie, het opbouwen van een nieuw bestaan nadat je terug bent van je vlucht is niet

gemakkelijk. Ook hier geldt weer: des te langer de tijdelijkheid duurde, des te moeilijker de omschakeling is. Daarnaast zijn de laatste fasen van de uitzetting inclusief de vlucht als zeer traumatisch te ervaren, en worden de uitgeprocedeerde asielzoekers soms rechtstreeks aan de lokale politie overgedragen. Het beleid is zeker niet inzichtelijk bij deze procedures en men is dus overgeleverd aan subjectieve bronnen zoals persoonlijke verhalen.

De opvang in Nederland is daarentegen wel erg open. Door de maatschappelijke polarisatie is het steeds belangrijker om openheid van zaken te geven. De heersende ideeën met betrekking hiertot zijn goed te verwoorden in de zeer bekende termen van 'sober doch humaan' en het 'brood-bed-bad' principe. De hoeveelheid zorg is ook afgestemd op de fase van de opvang, van zeer minimaal in de aanmeld- en uitzetcentra, tot cursussen Nederlands in de reguliere asielzoekerscentra. Als asielzoeker doorloop je dit zeer ingewikkelde, en langdurige traject, waarin de verschillende fasen ook nog vaak op verschillende locaties worden doorgebracht. Het mechanisme eist

een zorgvuldigheid en veel afwegingen, daar komt bij dat de situatie in de landen en gebieden van herkomst gezien hun veelal instabiele maatschappelijke en politieke klimaat zorgen voor veel nieuwe situaties en dus ook de asielprocedure vermoelijken.

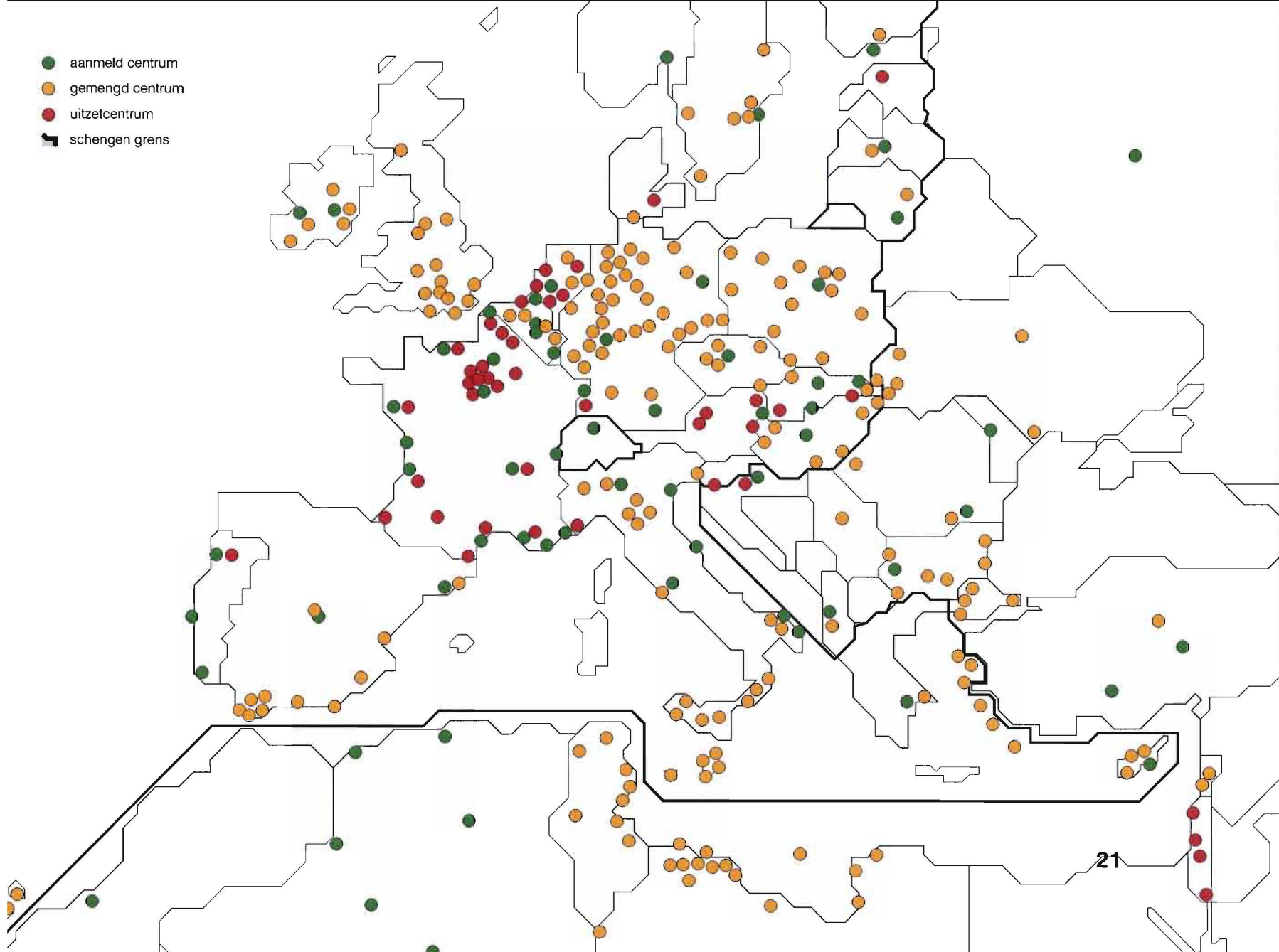
Internationaal

Zoals in Nederland, hebben ook andere landen last van een fluctuerend beleid, gebaseerd op politieke ideeën, de toestroom van vluchtelingen én het beleid van de buurlanden. Zo is al jaren de hoeveelheid asielaanvragen binnen Europa gelijk. Er bestaan echter grote verschillen in het beleid van de verschillende landen waar de vreemdelingen zich melden. Door de Europese eenwording en het openstellen van de grenzen tussen leden, moest de grens naar buiten toe strenger en beter controleerbaar worden. Daarnaast lijkt er ook maatschappelijk gezien steeds meer moeite te zijn met de heterogene (buiten)wereld. Behalve de klassieke opvangcentra zoals deze in Nederland ook te vinden zijn, zijn er verschillende overheden bezig met het opzetten van vluchtelingencentra buiten de Europese grenzen.

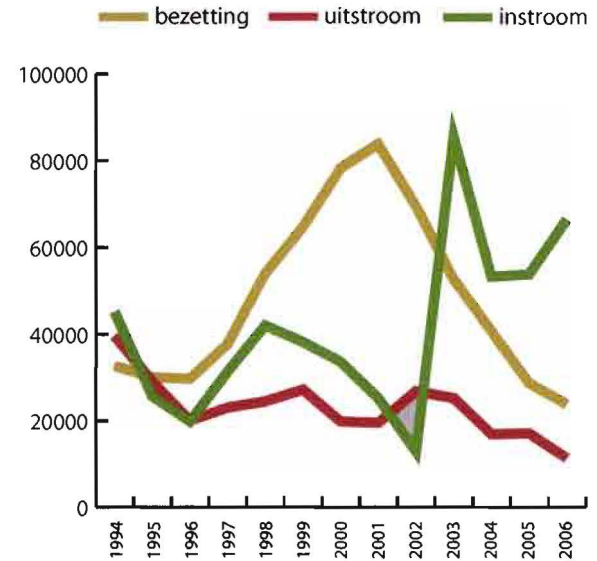
Wat in alle landen wel sterk verschilt, is de duur van de procedures en hoe deze worden doorgebracht. In sommige landen is na 12 maanden al een volwaardige procedure geweest, in andere landen zit geen

tijdslimiet aan. In ieder geval zijn de toelatingskansen per land verschillend, dit heeft te maken met welke gebieden zij voor welke mensen wel of niet veilig achten. De slagingskans van de procedure heeft effect op waar de mensensmokkelaars hun menselijke waar afzetten. En omdat de grenzen steeds dichter worden, is het ook zo dat er daar steeds meer opvang nodig is. Dit vraagt daarom ook steeds meer om een Europese aanpak, in plaats van een nationale. Waar een asielzoeker in Nederland zeer lang kan wachten tot een uitkomst van de asielaanvraag, en deze periode op zeer verschillende plekken doorbrengt, is het in andere landen bijvoorbeeld wel mogelijk om op een plek te blijven, te werken of een eigen woonplek te zoeken. De zelfredzaamheid is groter, en bovenal is het voor de overheid gemakkelijker, met als enige nadeel minder controle en eventuele illegaliteit. Voor de asielzoeker zelf kan prettiger zijn, maar zij missen wel bepaalde begeleiding en hulpverlening. Bovendien is het vaak moeilijk goede huisvesting te vinden. De gefragmenteerdheid in procedures en opvang

- aanmeld centrum
- gemengd centrum
- uitzetcentrum
- ▬ schengen grens



binnen Europa is gelukkig aan verandering onderhevig. Er wordt gezocht naar een meer coherente benadering binnen de langdurigere Europese regelgeving. Maar het is de vraag of een strenger beleid zoals dat nu wordt uitgevoerd een duurzame oplossing genereert. De militaire en defensieve aanpak lijkt samen te hangen met een verharde maatschappelijke mening, en reageert op een zeer korte termijn manier 'crisismanagement' terwijl de asielzoekerproblematiek te maken heeft met een lange termijn.



Asielprocedure

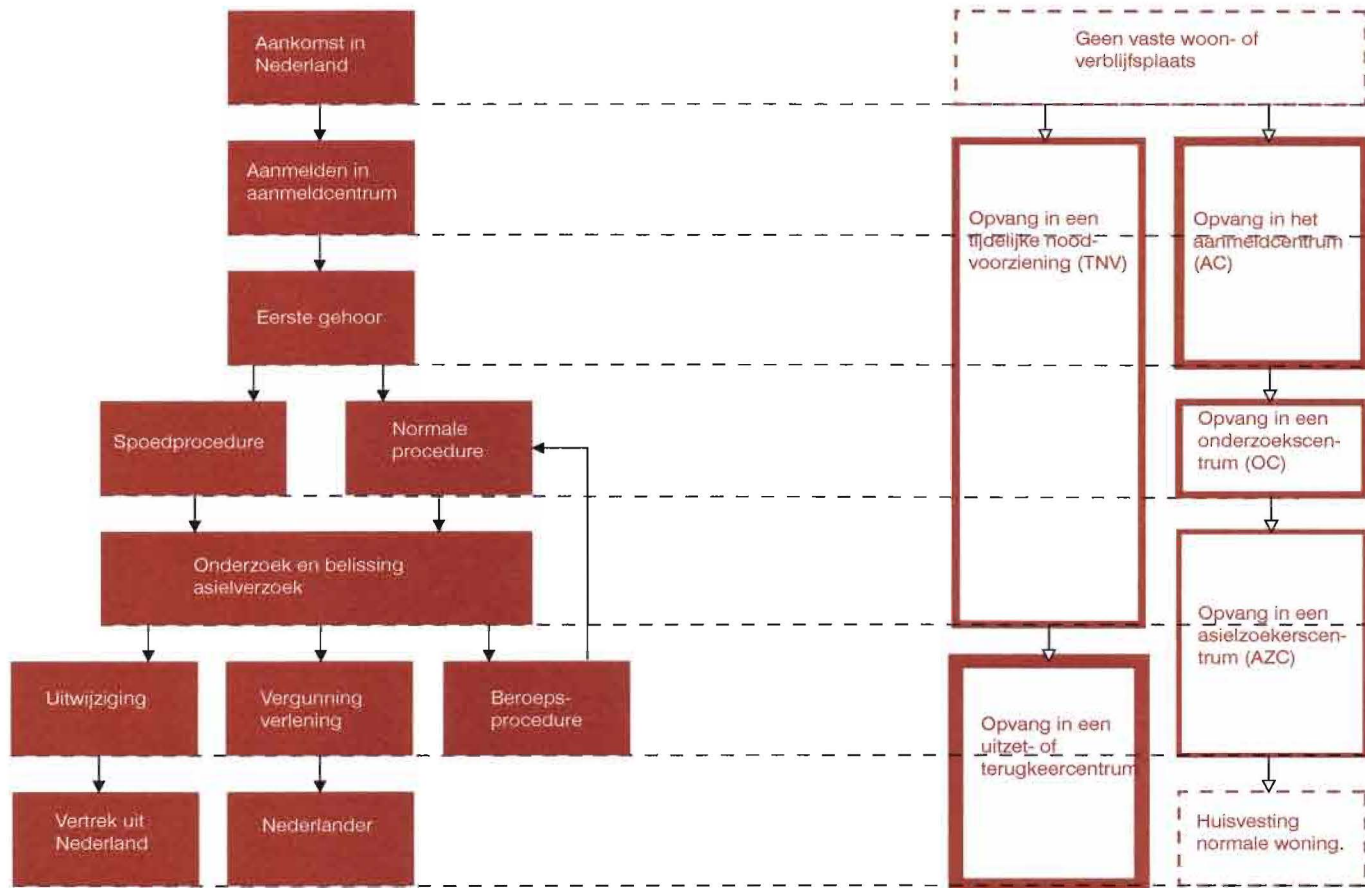
Terugkijkend naar het vorige hoofdstuk over het vreemde, is de asielprocedure eigenlijk de weg van het vreemde naar het onbekende. Dit dan wel sterk gecontroleerd en gedirigeerd door de overheid. Als je als vluchteling naar Nederland komt, zijn er twee aanmeldcentra; op Schiphol en in Ter Apel. Als bij aankomst op Schiphol blijkt dat je niet de goede papieren hebt om Nederland in te mogen, kan je kiezen om een asielprocedure te starten en kom je in het aanmeldcentrum terecht. In Ter Apel komen mensen die over land naar Nederland zijn gekomen, je kunt dan dus ook ervoor kiezen om je niet aan te melden en als illegaal verder te gaan. Dat kan ook nog andersom dat je als illegaal al in Nederland verblijft maar toch een asielprocedure wilt starten, bijvoorbeeld omdat je land van herkomst op de lijst van onveilige landen terecht is gekomen in de tussentijd. Als je dan op een dergelijk centrum aanmeldt, word je geregistreerd en kom je in de eerste spoedprocedure. Deze is erop gericht om het kaf van het koren te scheiden, en zeer kansarme asielaanvragen efficiënt te

verwerken. In een tijdsbestek van 48 werkuren wordt er intensief naar je vluchtverhaal en achtergrond gekeken door medewerkers van de Integratie en Naturalisatie Dienst (IND) en wordt je bijgestaan door advocaten en tolken om vooral zoveel mogelijk informatie te kunnen geven. De uitkomst van deze procedure kan je aanvechten maar dat kan alleen in een besloten centrum zoals een van de terugkeer-, uitzet- of detentiecentra, om de vlucht de illegaliteit in te voorkomen. Als je de aanvraag als kansvol wordt beschouwd wordt je naar een Onderzoek Centrum (OC) gebracht waar je voor een kortere duur verblijft en je in de buurt bent om nadere informatie te geven en te krijgen. Hoewel de procedures maximaal 6 maanden in beslag mogen nemen, zijn er veel mensen die wachten op de uitspraak en de beroepsprocedures. Officieel krijg je geen opvang als je in de beroepsprocedure zit, aangezien je in principe al bent afgewezen voor een verblijfsvergunning. Gelukkig zijn er veel stichtingen en gemeenten die voor deze aanvullende opvang zorgen, zodat de kans kleiner

is dat je de band met de hulpverleners, advocaten en IND medewerkers helemaal verliest en in de illegaliteit verdwijnt. Tegenwoordig zijn er wel een aantal terugkeercentra waar je vrijwillig naar toe kan gaan, hier word je dan voorbereid op de terugkomst, daarnaast worden cursussen gegeven om bijvoorbeeld later in het land van herkomst een eigen bedrijf op te zetten. Dit is redelijk gesloten en er zijn dus geen of weinig mogelijkheden meer om te kiezen voor illegaliteit in plaats van een eventuele uitzetting. Deze uitzetting volgt na de definitieve afwijzing en loopt via een uizetcentrum. Daar worden de praktische zaken geregeld; een vlucht, een paspoort en reisbegeleiding. Dit kan soms nog maanden in beslag nemen in verband met moeilijkheden met paspoorten en visa. Veel landen willen hun gevluchte burgers bijvoorbeeld niet terug, en weigeren daarvoor toestemming te geven. Daarnaast probeert men uitzetvluchten te coördineren, om te vermijden dat er op reguliere passagiersvluchten scènes worden geschopt.

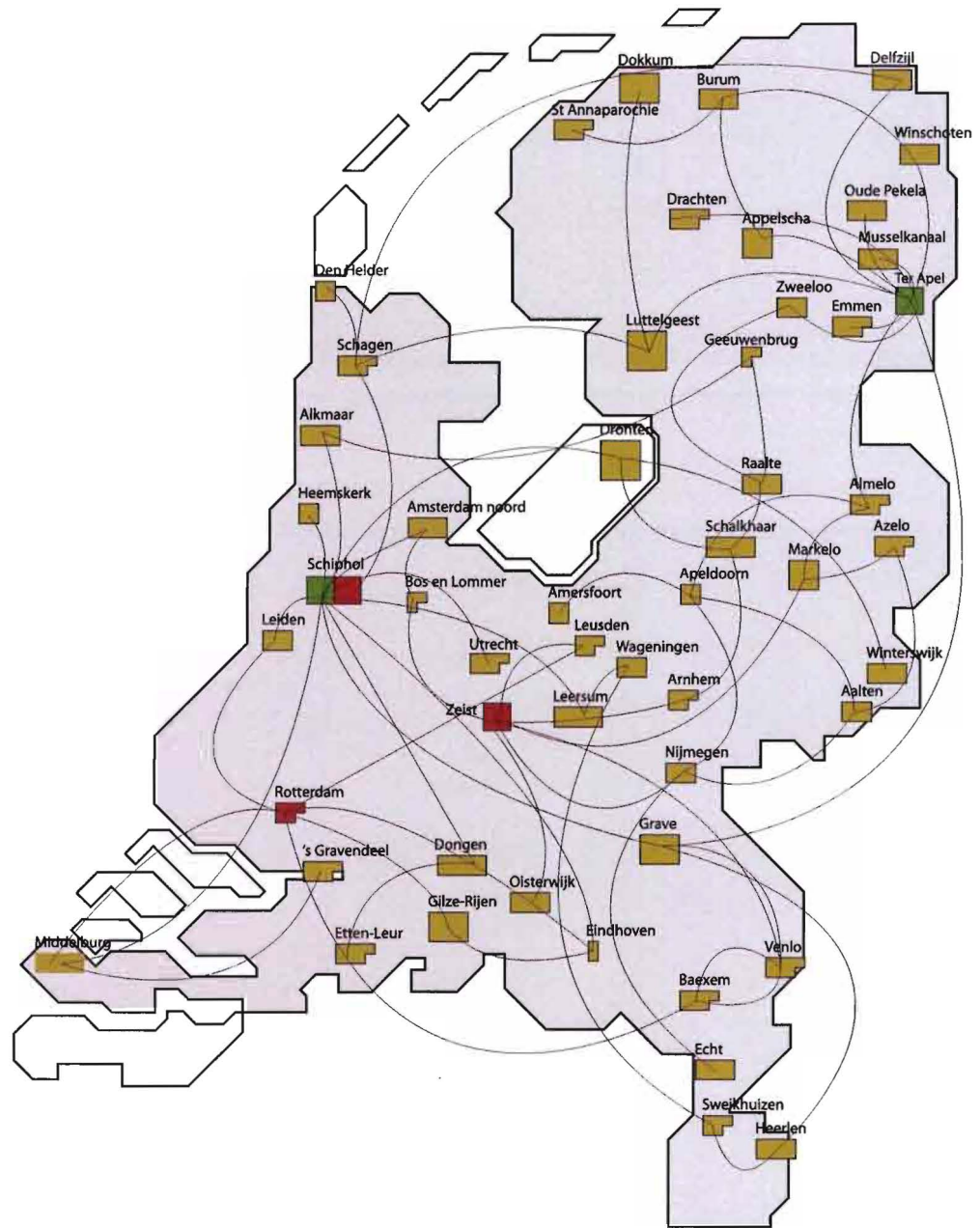
Niet alle asielzoekers die een aanvraagprocedure beginnen willen hier blijven als dat mogelijk is. Er

is een zeer grote groep die uit instabiele landen of regio's komen en graag terug willen gaan als dat mogelijk is. Zij komen dan in aanmerking voor een tijdelijke verblijfvergunning die door de minister op een bepaalde duur wordt gesteld en eventueel wordt verlengd. Doordat deze groep nooit weet wanneer ze terug willen of moeten, maar dat wel gaat gebeuren kunnen zij soms zeer lang in de centra zitten wachten.



Stroomschema asielprocedure, links de administratieve stappen, rechts de behuizing

- uitzet centrum
- aanmeldcentrum
- gemengde opvang



Kaart van Nederland met een overzicht van de opvangcentra en hun grootte. (bron: www.coa.nl)

Opvanglocaties

Het verblijf tijdens de hele asielpcedure is altijd in opvangcentra, hoewel het ene centrum weliswaar minder gesloten is dan de andere. Maar deze typische opvangtypologie, met een verwantschap naar het heterotopische kamp¹, zorgt voor een gevoel van onalledaags te zijn. Zelfs als deze centra in de stedelijke context liggen zijn zij nog een eilandje op zich, en bevinden zij zich vaak in oude kloosters of kazernes, plekken die buiten de mental map vallen van de normale gebruiker van de stad. Bovendien: doordat het een samenhangend centrum is, neigt het ook naar een zelfvoorzienendheid, vooral door de specificiteit van de gebruikers.

Globaal zijn er twee typologische figuren te ontdekken in de configuratie van de centra; het kamp-, en het

¹ In de theorieën van Michel Foucault beschrijft hij verschillende types van heterotopieën, plekken voor het niet-alledaagse. Een van die vormen is het kamp, zowel recreatief 'het kamperen' als een legerkamp etc. Het is een tijdelijke (georganiseerde) voorziening buiten het alledaagse.

fortprincipe. Het kamp duidt op een buitennormale repetitie met een rationele grondslag, bijvoorbeeld een rij stacaravans. Het fort is een bestaande uitzondering in het gebouwde weefsel, bijvoorbeeld een klooster, kazerne, flatgebouw, dat door afwijking in schaal, korrelgrootte, maar vooral ook functie afwijkt van de (bebouwde) omgeving. De huidige opvangcentra zijn geschikt voor grote groepen mensen, zonder het individu een thuis te bieden. Dit is ook om het beleid te onderstrepen. Wanneer een thuisgevoel gecreëerd wordt en men plek in de maatschappij gegeven wordt, kan dat immers ook valse hoop geven gezien het (streng) toelatingsbeleid.

De huidige locaties komen helaas niet tot stand door goede strategieën en lange termijn visies. Aangezien het beleid veel verandert door bestuurlijke wisselingen, maar ook doordat de stroom vluchtelingen niet of nauwelijks te voorspellen is, blijven het vaak snelle, maar tijdelijke oplossingen. Meestal wordt er uit een voorraad oud-opvangcentra een locatie opgeknapt

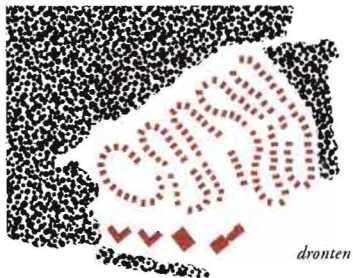
om aan de nieuwe eisen te voldoen, met altijd een tijdelijke vergunning. Daardoor staan er sommige jaren veel locaties leeg, maar is er bij het ontstaan van een probleemsituatie in de buurt (denkend aan de conflicten in voormalig Joegoslavië) een veel te lage capaciteit om mensen op te vangen. In de praktijk blijken de locaties ver uit de bebouwde omgeving te liggen, waardoor ze moeilijk voor andere doeleinden gebruikt kunnen worden. Dit ontstaat niet alleen vanwege de bepaalde typologie die een bestaand complex tot asielzoekerscentrum aantrekkelijk maakt, maar ook vanuit maatschappelijke weerstand voor een centrum in een meer bewoonde omgeving. Deze locaties, variërend van een oud vakantiepark, een klooster, kazerne of gewoon lege plek, hebben soms heel wat improvisatietalent nodig om weer bewoonbaar te worden. Hierdoor zijn er op veel plekken vanwege brandveiligheid geen keukens meer, en komt er catering, zijn scholen en recreatieruimtes gesloten en is alleen geld gestoken in het uiterst broodnodige.

B

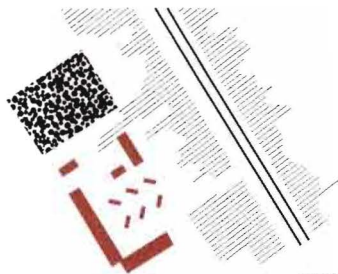
ehalve in deze centra woont ook een groot gedeelte van de asielzoekers buiten het opvangcentrum, omdat zij vaak al wat contacten hebben opgedaan voor en tijdens hun komst naar Nederland. Ook vanuit het COA (Coördinatie Opvang Asielzoekers) zijn er een beperkt aantal normale woonhuizen die zij gebruiken. Bijvoorbeeld voor mensen die naar een (middelbare) school gaan, ouderen etc. Zij moeten zich wel eens per week melden in het centrum, om onder meer met behulp van een vingerafdrukscan een vlucht de illegaliteit in te voorkomen. Behalve mensen die niet in het centrum wonen maar er wel geregistreerd zijn, heeft een centrum ook een aantrekkingskracht op illegalen die daar een bed en verzorging vinden. Om die reden probeert men deze locaties redelijk besloten te houden ondanks dat het in principe vrij toegankelijk is. Naast de kans op verblijf van illegalen zijn er in en rondom de asielzoekers vaker problemen met betrekking tot criminaliteit. Naast drugs en heling is ook prostitutie vaak een probleem, in het bijzonder bij groter opgezette centra. In een kleiner centrum hebben de hulpverleners een beter inzicht in het leven van de bewoners.



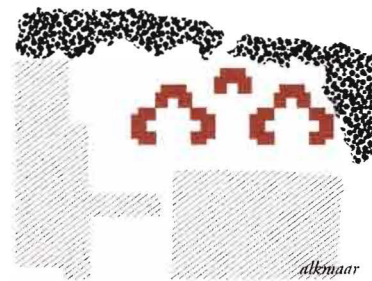
Foto asielzoekerscentrum (bron: www.cod.nl)



dronten



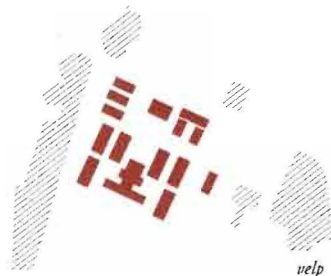
musselkanaal



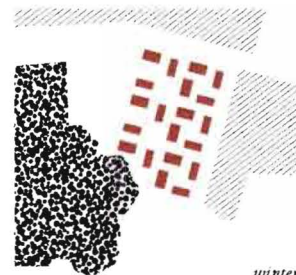
alkmaar



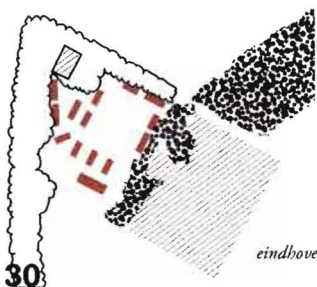
utrecht



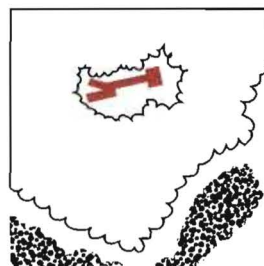
velp



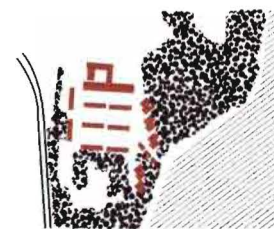
winterswijk



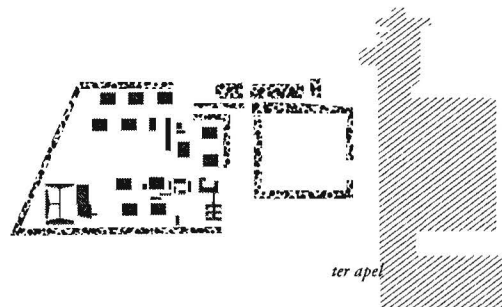
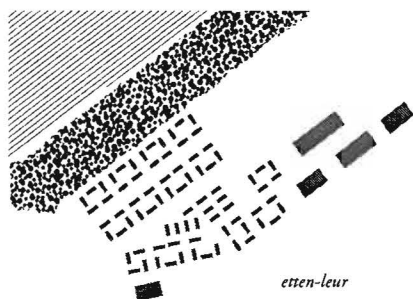
eindhoven



sweikhuizen



middelburg



Het Coördinatie Opvang Asielzoekers (COA) is belast met de opvang van de vluchtelingen. Zij bepaalt geen beleid, en hebben geen wettelijke bevoegdheden, maar zij verzorgen de opvang, ze is dus verantwoordelijk voor de locaties, de opvang van de vluchtelingen, de catering, zakgeld etc. Omdat het COA onder de bevoegdheden valt van het betrokken ministerie van Binnenlandse Zaken, kan zij bijna geen lange termijn beleid voeren gezien de politieke fluctuaties betreffende de asielproblematiek. Omdat zij ook wel inziet dat dit probleem bestaat, is er binnen het COA sprake van een verbreding van de doelgroep. De kennis, en het materiaal is aanwezig, om bijvoorbeeld ook andere groepen tijdelijk op te vangen. Hierbij wordt vooral gekeken naar dak- en thuislozen. Dit heeft tot op heden nog geen verdere navolging gehad, vanwege het plotseling stijgende aantal asielaanvragen in 2007.

Voorstel beleid

Gezien de huidige problemen ten aanzien van de asielproblematiek, zoals regelgeving, integratie, huisvesting etc., zijn er heel wat verbeteringen voor te stellen. Ten eerste moet er gekeken worden naar een wereld van bondgenootschappen, deze tendens is na de tweede wereldoorlog ontstaan en is nu doorgevoerd in organisaties als de Europese unie, Aziatische, of Afrikaanse unie. Hierdoor ontstaan er verschillende machtsblokken waarbinnen er soortgelijke zijn en waar buiten er andere verhoudingen zijn. Nederland maakt deel uit het Europese bondgenootschap, met als grens de Schengen grens¹. Hierdoor is het moeilijk aanpassingen in een nationaal asielzoekers beleid voor te stellen zonder de buurlanden er indirect bij te betrekken. Mijn voorstel is dan ook een Europese aanpak van de asielzoekers,

¹ Een akkoord op Europees niveau om de interne grenzen vrij te geven voor vervoer van personen, goederen en diensten. Ondertekend in 1986 omvat het ondertussen 24 landen van de EU (+iJsland en Noorwegen)

vluchtelingen en immigranten. Met deze uitspraak ben ik me bewust van het fortificeren van Europa, de buitengrenzen worden dan namelijk nog belangrijker. Als daar de eerste opvang komt, bijvoorbeeld een aanmeldcentrum, kunnen vanuit daar vluchtelingen 'verdeeld' worden. In Nederland ligt geen fysieke Schengen grens, alleen daar waar internationale vluchten zijn bestaat er een grenspost. In Nederland is dit (hoofdzakelijk) Schiphol. Bij aankomst kan een vluchteling dan na een korte screening worden toegewezen aan een regio in Nederland waar hij/zij de rest van het traject volgt. Dit heeft grote voordelen ten opzichte van het huidige plan, er is veel minder vervoer nodig, en locaties zijn veel efficiënter te beheren. Voor de vluchteling is het prettig om een omgeving te hebben waar een sociaal netwerk naar wens opgebouwd kan worden. Daarnaast is het voor inwoners aantrekkelijk om meer naar inwoneraantal belast te worden met vreemdelingen in plaats van de scheve verhoudingen die tegenwoordig te zien in dorpen met asielzoekerscentra. Hierdoor komen er op

meer plekken kleinere opvanglocaties, deze kunnen vanwege het kleinschalige karakter ervan veel beter worden opgenomen in het stedelijke weefsel waardoor de duurzaamheid en flexibiliteit wordt verhoogd. Daarnaast zijn de voorzieningen dan voor een gedeelte deelbaar tussen de allochtone en autochtone bevolking. De asielzoeker als vreemdeling zal door de kleinere wijkvolumes meer richting 'de ander' gaan. Hiermee wil ik niet impliceren dat er ook een thuis gevonden gaat worden, dat is een van de grensgebieden waar het voorgestelde plan balanceert. Dit komt aan bod in het hierna volgende (tweede) deel.

LOCATIE

Algemeen

Omdat er een redelijke nieuwe stellingname in ontstaan ten opzichte van het huidige beleid ten aanzien van de asielzoekerproblematiek en hun huisvesting, moet daar ook een nieuw type locatie voor worden gezocht. De keuze is volgens een bewust proces tot stand gekomen, door de punten uit de beleidsanalyse samen te brengen met locatiegerichte data zoals verkregen via CBS en Google earth. Uiteindelijk is dit eerste stuk concept voor de opvang een meer generieke beleidsmatig plan, wat natuurlijk op verschillende plekken geïmplementeerd kan worden. De belangrijkste uitgangspunten zijn dat de betreffende locatie een gemengde maar niet té gemengde samenstelling heeft, er ruimte is voor het aanbrengen van een tweede structuur (of liever gezegd laag) in de wijk, en er op het huidige moment voorzieningen missen. In veel steden zijn er dit soort wijken te vinden, maar sommigen zijn wel heel bijzonder geschikt, mede voor de historische achtergrond. Veel voormalige fabriekswijken voldoen niet meer aan de hedendaagse standaarden, de woningen zijn eigenlijk te oud, maar door de druk op

de (goedkope) woningmarkt toch rendabel. Deze wijk staat in meer of mindere mate op zichzelf door en hechtere gemeenschap hoewel ze soms redelijk dicht in stedelijke centra liggen.

Één voorbeeld daarvan is het wijkje Philipsdorp, onder de schaduw van het PSV stadion aan de rand van het centrum van Eindhoven. Het is een belangrijke plek in Eindhoven, waar het samen met de omliggende overblijfselen uit de Philipstijd een stuk de identiteit van Eindhoven is geworden. Het wijkje ligt ingeklemd tussen de grootschalige complexen van Strijp S en het PSV stadion. De kleinschaligheid van de bebouwing, de ugedetailleerde straten en gevels staan in schril contrast tot het industriële van de nabijgelegen gebouwen. De geplande nieuwbouw op het huidige parkeerterrein naast het PSV-stadion laat ook weinig relatie over tussen deze meer regionale schaal en de locale schaal van het dorp, waardoor het contrast alleen nog maar wordt vergroot. De Lijsterbesbuurt komt hier zelfs helemaal tussen geklemd te . De kleinschaligheid van de wijk Philipsdorp is blijkbaar





niet overtuigend genoeg geweest om een ander soort ontwikkeling af te dwingen in het (naastgelegen) gebied.

Daar valt tegen in te brengen dat het dorp als identiteit juist wordt benadrukt door zijn grootschalige buurjongens. Doordat het met rust is gelaten al die tijd, heeft het zich als een enclave kunnen ontwikkelen, en lijkt het echt op een, weliswaar redelijk vervallen, dorp. De kerk is ontkerkt, er zijn veel braakliggende plekken, ontwikkelingen zijn niet gericht op toekomst maar neigen naar adhoc beslissingen. Zo is er nooit een goed antwoord gekomen op het stijgende gebruik van auto's en de behoefte aan parkeergelegenheid. Maar ook de veranderde positie ten opzichte van het (stads) centrum is nooit doorgevoerd in een nieuwe visie op het gebied.

In de hierna volgende analyse van de wijk Philipsdorp is er geen verband gebracht met het programma. Dat zal later ter sprake komen waar de locatie en het programma samen komen tot het concept.

Links: kaart van Eindhoven, met Philipsdorp in het kader (bron: cardbase)

Boven: Philipsdorp in vogelvlucht (bron: www.maps.live.com)





LIJSTERBESSTRAAT

ESENSTRAAT

DE JONGHIAAN

FREDERIKLAAN

MATTHIJELAAN

THEERLAAN

REINSHOFSTRAAT

ANNASTRAAT

WINGERDIAAN

VENENIAAN

KLUISOPLAAN

HENRIËTTESTRAAT

HENRIËTTESTRAAT

THEERLAAN

KANONIKENWEG

HUBERTUSSTRAAT

HILSTELAAN

FREDERIKLAAN

SCHOENBROEKSEWEG

FRANÇOISSTRAAT

LANGDONKENSTRAAT

JOHANNASTRAAT

ROSGEDIJELAAN

GAGELSTRAAT

ST. SEBASTIAANSTRAAT

GAGELSTRAAT

ST. ANTONIUSSTRAAT

VONDERHILDAAN

39



Historische analyse

Door de explosieve groei van Philips in het begin van de vorige eeuw, was er een enorme krapte op de arbeidsmarkt. In het bijzonder geschoold personeel was er te weinig in Eindhoven en omstreken. De nieuwe werknemers kwamen van steeds verder en hadden woonruimte nodig. Vandaar dat Philips zelf het initiatief nam tot de bouw van Philipsdorp. Het begon allemaal in 1906 met de aankoop van een pachthoeve gelegen tussen Eindhoven en Strijp. Hier ontwierp G.J. de Jongh de eerste straten. Erg duidelijk aan dit eerste gedeelte is de romantisch landschappelijke benadering, tegenwoordig nog te herkennen in de krommende straten. Het wijkje moest een echte company town worden waarin de bewoners alle voorzieningen in de buurt hadden. De arbeiders die Philips toentertijd aantrok kwamen vanuit alle delen van het (platteland van) Nederland. Om tegemoet te komen aan dit levenspatroon is er gekozen voor grote achtertuinen zodat er een moestuin in aangelegd kon worden. De verdere uitwerking was zeker niet achterhaald, de woningen waren allemaal aangesloten op riolering, gas,

water en elektra, iets wat in het naastgelegen Strijp nog niet voor handen was. De wijk moest een echte brug vormen tussen het primitieve (plattelands)leven en het moderne (stads)leven.

Nadat de Jongh het stedenbouwkundige plan had gemaakt, en de stukken grond vrij kwamen is Louis Kooken de huizen gaan ontwerpen. Nadat de eerste woningen klaar waren, waren zij al dubbel bewoond, dus werd er in rap tempo doorgebouwd. De Lijsterbesbuurt met de ingenieurswoningen en de Plantaanbuurt maakte Philipsdorp af. Deze laatste fase is ontworpen door De Bazel, samen met Kooken en J. Cuypers. Het plan diende ook een groter doel: van Eindhoven één stad maken. De Bazel zette de wijk zorgvuldig op, meer gericht op verkeer en functionaliteit dan het romantische oudere gedeelte van zijn voorganger De Jongh. De huizen zijn zeer zorgvuldig geplaatst, met sobere zorgvuldig aangebrachte elementen die zorgen voor een gevarieerder straat- en gevelbeeld.



Nadat de buurt van De Bazel werd gebouwd was er nog een enorme lege plek in de wijk, ook wel den Bult genoemd, een gapend gat midden in de wijk. Hier stonden wat krottige arbeiderswoningen van Josph Elias, een textielhandelaar. Later zijn deze woningen nog gesloopt, en is de Henriettestraat daar gebouwd. Dit is nog steeds te zien in het straatbeeld van deze buurt, waar meerdere typen woningen voorkomen.

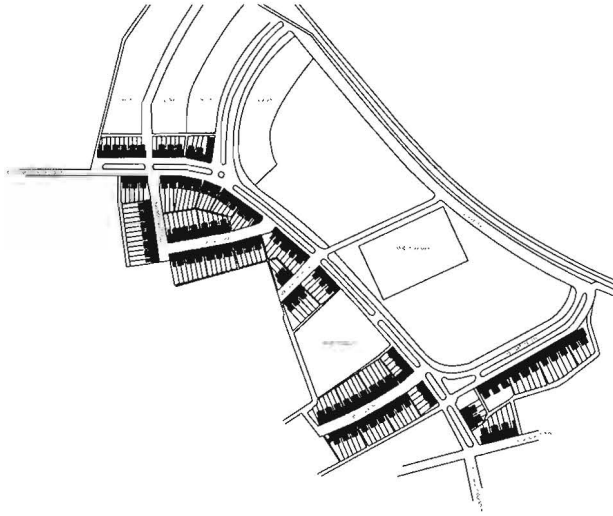
Behalve woningbouw, bestond een belangrijk gedeelte van het plan uit voorzieningen voor de moderne arbeider; er waren meerdere scholen, gemeenschapsruimten, recreatievoorzieningen, en winkels, evenals een groot park waar alle straten op uitkwamen. Dat park kreeg op een gegeven moment een voetbalveld dat nu is uitgegroeid tot een stadion met een parkeerplaats. Daarnaast heeft er een schouwburg gestaan, en ook een jubileumhal. Alles in de wijk was voor en door Philips, zelfs de winkels. Een restant uit deze tijd is de Etos bakkerij (Etos is een afkorting van: Eendracht, Toewijding, Overleg en Samenwerking) die uitgroeide tot een kruideniersketen. Nu kennen wij Etos nog steeds,

maar dan als drogisterij.

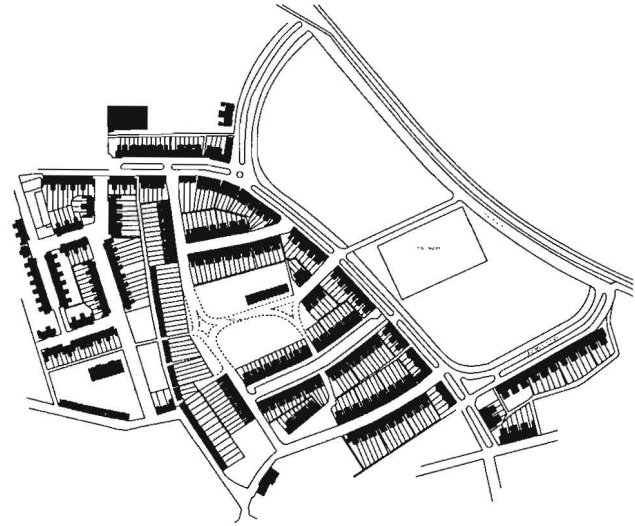
Omdat Strijp de vreemdelingen met argusogen zag komen, begon het de bouw van de wijk tegen te werken, zodanig zelfs dat er een minimale aansluiting op hun infrastructuur plaatsvond. Philips vond dit niet heel erg, zij wilde zich met dit sociale woningbouw project ook wel graag profileren. Maar doordat Philips toen een enorme vinger in de pap had in het hele wel en wee van de bewoners van Philipsdorp, kwam het wijkje nog meer op zichzelf te staan. De werknemers die er woonden kwamen al van buitenaf, en nu kregen ze ook nog alles op 'hun' terrein¹.

Het heeft een vrij lange tijd geduurd voordat de stad aan deze nieuwkomers gewend raakte en zij aan de stad. De voorzieningen die Philips in deze buurt bouwde hebben er zeker toe bijgedragen dat

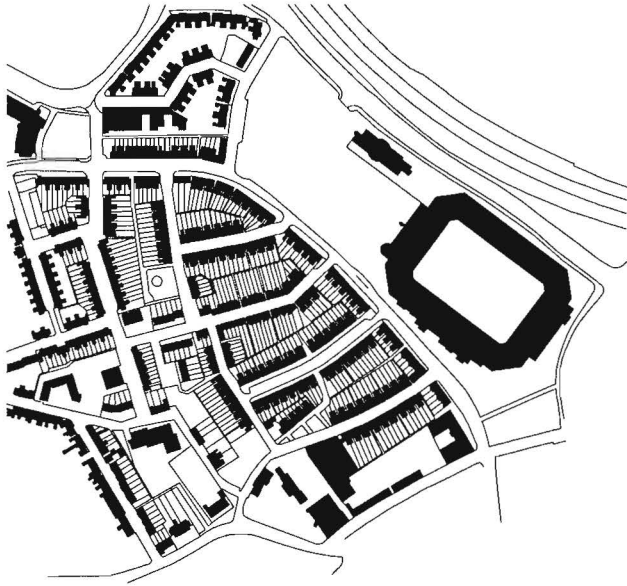
¹ Hier is een interessante analogie met de asielzoekerscentra. Door het vreemde, of misschien in dit geval de ander, dusdanig goed te faciliteren op 'ander' terrein, is het dagelijkse beter onder controle.



Het oorspronkelijk plan voor Philipsdorp van De Jongh uit 1918 voorzag in veel tuinen en groen, en is slechts een aanzet geweest tot de bouw van het verdere dorp.



In 1923 is Philipsdorp al flink gegeroeid, het deel van De Jongh is uitgebreid, en de Basel buurt is in aanbouw. Opvallend is de rij arbeiderswoningen tussen de twee buurten, en de grote lege plek in het midden. Dit was toendertijd nog geen grondgebied van Philips en kon niet bebouwd worden



Uit de autocadkaart van 2004 is de huidige situatie goed af te lezen, de gaten zijn op veel plekken gevuld, en het stedelijk weefsel is verder verdicht.

oud en nieuw gingen mengen. Toen Philips in de '70 weer in het nauw kwam met het vinden van werknemers moesten ze over de grenzen gaan kijken. Deze (voornamelijk Spaanse) immigranten vonden onder andere ook hun weg naar het Philipsdorp. Dit is tegenwoordig nog steeds merkbaar in de wijk door het relatief hoge aantal bejaarde Spanjaarden dat er woont. Dit heeft nooit tot grote problemen geleid, en ook deze mensen zijn geleidelijk in het Eindhovense dagelijks leven opgenomen.

Nu zou er nieuwe fase moeten komen voor deze historische plek in Eindhoven. Het wijkje heeft alle papieren, om een extreem maatschappelijk programma aan te kunnen. Zij heeft al geholpen bij het inburgeren van twee generaties vreemden in Eindhoven. Nu vreemden van steeds verder komen, zijn er steeds meer maatschappelijke/sociale uitdagingen. Maar als er één plek al heeft bewezen dat het mogelijk is om nieuwkomers met autochtonen samen te laten gaan, dan is het Philipsdorp wel.



Uiterst links met de klok mee: formele bebouwing - met geplande uitbreidingen - met informele uitbreidingen - alleen de uitbreidingen.

Ruimtelijke Analyse

Bij het ontwerp van Philipsdorp, begin vorige eeuw, waren de company towns erg in opkomst. Hiermee samenhangend is het tuindorp-ideaal gebruikt, zoals ooit uitgedragen door Howard¹. Dit is nu nog te herkennen in de overgrote achtertuinen, die het landelijke leven moesten verbeelden, en de zorgvuldige opbouw met lanen en een centrum. Na verschillende fasen is deze ruimtelijke kwaliteit door de tijd ingehaald; tuinen worden niet meer gebruikt als (moes)tuin en de auto is veel dominantier geworden in het straatbeeld tegenwoordig. De groene lanen uit de schetsen van de Jongh en de Basel zijn kleurloze straten geworden, en zijn zelfs niet meer voldoende in staat om de verkeersstroom aan te kunnen. Hierdoor is de ruimtelijkheid zeer verminderd, zowel zichtbaar

¹ Het tuindorp ideaal zoals bedacht door Howard omvat een landelijk gelegen arbeidersnederzetting waarbij lucht, rust en ruimte de moraal en fysiek van de arbeiders en hun gezinnen beter moest maken. Dit concept moet gezien worden in de context van industriële stad, met zeer slechte woonomstandigheden voor de fabrieksarbeiders.

op straatniveau, maar ook de groene binnengebieden werken niet meer.

De wijk staat (in Eindhoven) vooral bekend om het oude Philipsdorp, ontworpen door de Jongh. Het nieuwere gedeelte ligt wat verder terug van de weg, en kent ook een architectonisch minder sprekende uitwerking. Hoewel zeer zorgvuldig ontworpen, in het bijzonder de straatprofielen en hoekoplossingen, worden de woningen minder gewaardeerd. De zone tussen deze twee stukken Philipsdorp is erg rafelig en rommelig. Vanuit de historie liep hier al een straat: de oude dwarsboomstraat, die nog steeds in de gebouwde structuur zichtbaar is. Daarnaast is er een 'gat' te herkennen tussen de twee stijlen waar vroeger arbeidershuisjes stonden van Joseph Elias's textielfabriek. Aan de ene kant ligt de buurt van De Bazel en aan de andere kant Philipsdorp van de Jongh (met uitzondering van de woningen van De Bazel die het 'gat' van de gesloopte woningen van Elias opvullen). Deze twee buurten zijn op zich zeer solide, maar nooit op een goede manier aan elkaar gekoppeld. Het tussengebied, gedeeltelijk tussen de tuinen van





Links: panorama huidige gebruik binnengebied oude draaiboomstraat

de twee buurten, zou een goede plek zijn om een interventie in de wijk te beginnen. Vanuit het hart van de wijk kan dit tussengebied met zijn oude functie nog steeds herkenbaar in de bebouwing naar twee kanten werken. Deze strook is een aaneenschakeling van informele activiteiten, verschillende woningtypes en publiek domein, ontsloten door de restanten van een de oude dwarsboomstraat.

Mede door de verouderde huizen, en te weinig toezicht zijn de huizen aan alle kanten (semi)illegaal uitgebreid. Deze structuren van informele bijgebouwen voor wonen, opslag en handel zijn een belangrijk element van de binnengebieden van de wijk, vooral door het contrast met de voorzijde van de woningen in het grijze straatbeeld.

Programmatistische analyse

Hoe kan deze wijk zich programmatistisch profileren in Eindhoven? Wat is er nodig om een tuindorp (oude stijl) een nieuwe betekenis te geven in deze tijd? In die zin dat het na een ingreep een wijk moet worden met het tuindorpidée in het achterhoofd, maar een nieuw type tuindorp met de stad op de achtergrond. Het woord dorp suggereert een gevoel van 'community', een plek in de stad waar mensen meer delen dan een postcode. Maar om dat gevoel te behouden in de toekomst met meer (en diversere) bewoners/functies, zou er een sterke focus moeten liggen op het voorzieningenvlak.

Behalve dat zij redelijk noodzakelijk zijn voor bepaalde groepen mensen om beter te kunnen functioneren, waarborgen zij ook een hogere mate van zelfvoorzienendheid. Hierdoor kan de wijk meer mogelijkheden bieden, waardoor er meer bevolkingsdiversiteit opgenomen kan worden. Om dit te bereiken is een aanpassing van de woningvoorraad nodig. Door zoveel mogelijk woningen te behouden

blijft de sociale structuur beter intact en dat kan leiden tot meer continuïteit bij het vergroten van de bevolking. Ten slotte is een ingrijpende herverdeling nodig van de grond, van privé naar openbaar, meer voorzieningen ruimte opleveren, en de huizen voorzien van een beter beheersbaar stuk grond. De informaliteit van de achtergebieden moet beter worden gestuurd, waarbij de ruimte voor de bijbehorende activiteiten niet teveel wordt geformaliseerd.

Deze punten illustreren de strategie op wijkniveau, maar zullen hun uitwerking op straat en woningniveau niet missen. Een aantal voorbeelden; door het parkeren meer in de huidige achtertuinten onder te brengen komt er aan de straatzijde veel ruimte om het oorspronkelijke straatprofiel te herstellen. Tevens worden daardoor alle tuinen kleiner van formaat, waardoor ze ook beter beheersbaar worden. Door de vrijgekomen grond van de binnengebieden te gebruiken voor gezamenlijke voorzieningen, krijgen de woningen een volwaardige voor- en achterzijde. Hierdoor kunnen ook woonplattegronden worden

aangepast, met als gevolg een zeer flexibele indeling zodat de bewonerdiversiteit kan worden uitgebreid. Er zouden meer flexibele plekken moeten komen, om bijvoorbeeld een bedrijfje aan huis te beginnen, aan auto's te klussen of een atelier te houden. Hierdoor wordt de ruimtelijke informaliteit en vermogen tot het opnemen van onverwachte ontwikkelingen versterkt.

Conclusies wijkanalyse

Om de wijk te vernieuwen moet de aanwezige structuur ruimtelijk worden verstevigd. Hierdoor ontstaat er een solide entiteit in het stedelijke weefsel van Eindhoven en kan de wijk een duurzame dialoog aangaan met de omliggende gebieden. Door de buitenste schil en de bebouwingsstructuur te verzwaren, maar het binnengebied te verlichten door een ruimtelijke herverdeling kan de wijk een eigen centrum met voorzieningen krijgen. De wijk blijft dan zoals voorheen een dorp in een stad, waar een sterke sociale samenhang gewaarborgd blijft. De woningen moeten worden aangepast zodat deze in de huidige tijd blijven voldoen, maar ook een grotere diversiteit aan bewoners kunnen huisvesten. Daarnaast zijn er voorzieningen nodig, variërend van wijkhulp, tot activiteitenruimtes, recreatie faciliteiten en ruimte voor informaliteit, niet alleen om de wijk meer zelfvoorzienend te maken, maar ook om de wijk (sociaal gezien) meer mogelijkheden te geven.

CONCEPT

Om tot een volwaardig ontwerp te komen zijn uitgangspunten genomen uit de twee onderzoeken; Het beleid ten aanzien van “het vreemde” en de analyse van Philipsdorp. Deze drie zijn samengekomen tot een ruimtelijk ontwerp waarin een theoretische intentie en een nieuw maatschappelijk beleid zijn vastgelegd. Het gedrag van vreemd en de sociale impact daarvan zoals besproken in het eerste deel laat de parameters zien waarmee er situaties kunnen worden gemaakt. Bijvoorbeeld het wel of niet laten tegenkomen van vreemd en niet-vreemd. Deze bevindingen zijn samen met de kritiekpunten op het huidige beleid de grondlegger voor het nieuwe voorstel.

In tegenstelling tot de huidige gang van zaken is het voorstel om het vreemd-zijn als nuttig te zien en vreemd niet te zien als een zelfgekozen situatie, maar iets waar de vreemdeling zich ook niet in wil bevinden. De vreemdeling moet gezien worden als een slachtoffer van omstandigheden buiten zijn eigen macht. Hierdoor veranderen de beginwaarden die tot een beleid leiden aanzienlijk, in plaats van afschermen en demotiveren wordt het voorstellen en activeren.

Een beleid dat zicht richt op de individuele kracht en zelfredzaamheid, waardoor het individu uit de groep komt. Dit kan niet in een huidige situatie waarin grote groepen vreemden niet alleen buiten de maatschappij worden gehouden, maar ook worden geremd in hun persoonlijke ontwikkeling.

Door het toevoegen van een duurzame asielzoekers opvang structuur in een bestaande wijk, in plaats van buiten de bebouwde omgeving, raken “vreemd” en “niet-vreemd” geleidelijk aan elkaar gewend, ‘de vreemde’ wordt dan ‘de ander’. De wrijvingsvlakken worden kleiner als wanneer het kleinere aantallen mensen betreft. Daarnaast levert een locatie op een uitzonderingspositie buiten het stedelijk/bebouwd veld (zoals nu vaak het geval is met opvangcentra) weinig duurzaamheid op. De flexibiliteit en multifunctionaliteit van deze opvanglocaties is zeer beperkt en vergt veel inzet van tijd en energie om aan te passen aan de vraag naar opvang. Door de voorzieningen van een asielzoekerscentrum aan een wijk te geven, met een flexibele, diffuse woonstructuur voor asielzoekers is iedereen geholpen. Het voorzieningenniveau van de wijk en de

opvanglocatie zorgen voor een leefbaarder omgeving voor de inwoners en de 'vreemden'. De asielzoekers mogen op het moment gedurende hun wachttijd weinig werken buiten het centrum. Door een hele wijk opvangcentrum te maken kunnen asielzoekers zorg dragen voor voorzieningen. Tevens kunnen specifieke (groeperingen) bewoners van de wijk zorg dragen voor specifieke functies binnen de wijk.

In de wijk Philipsdorp is dit een kans om de wijk te verbeteren op een zowel zeer duurzame als identiteitsvergrotende manier. Het past in de historische context en verzet zich tegen de hedendaagse verarming van het stedelijke milieu. De structuur verstevigt de bebouwing voor verdere ontwikkelingen, waardoor de waardevolle identiteit van de buurt niet verwaarloosd wordt. Op drie punten is er een ruimtelijke en programmatische verdikking voorgesteld. Hier zijn collectieve functies voor de stad, de wijk en de asielzoekers.

De woonstructuur heeft een tijdelijke en flexibele aard, zodat het gebruik afgestemd kan worden op vraag en aanbod. Daarnaast heeft het tijdelijke karakter van de behuizing invloed op de woonstijl van de asielzoeker,

hiermee wordt er een verschil gemaakt tussen thuis en tehuis. Wat je wel en niet ontwerpt draagt bij aan het wel of niet ontwikkelen van een woonritueel van de bewoner. Het is het verschil tussen bijvoorbeeld een caravan waarin het hele gebruiksprogramma wordt gedicteerd door het interieurontwerp (of eigenlijk andersom), en een tent waar je, hoewel Spartaans, zo kan liggen, zitten, eten en slapen als wenselijk is. Door in het ontwerp zorgvuldig af te wegen hoe de functies in de ruimte geplaatst worden, en welke worden vorm gegeven is een bewoner er meer of minder thuis.

Om ervoor te zorgen dat de wijk ook de functies draagt zijn de wanden poreus, de functies van de knooppunten, de bergingen van de buurt, de opvangwoningen, garages etc. vormen een grenszone. Ook met de materialisering wordt hier rekening gehouden. Behalve het toevoegen van bebouwing, wordt ook de aanwezige ruimte herverdeeld, hierdoor kan er weer voldoende geparkeerd worden en is er ruimte voor nieuwe functies, gericht op samenkomst. Deze functies zijn verbonden met de secundaire structuur in de wijk, waar het spanningsveld ontstaat tussen vreemd en niet-vreemd.



UITWERKING

Aanpak wijk

Vanuit het onderzoek naar vreemdelingen, het asielzoekersbeleid en ook meer specifiek de locatie, is er een stedenbouwkundig ontwerp ontstaan. Een belangrijk punt is het verbeteren van de wijk, dit zorgt in ieder geval voor meer draagvlak voor een nieuw programma, zeker als het radicaler is. De wijk is met een aantal simpele, maar rigoureuze veranderingen al een stuk te verbeteren. Zo zijn de achtertuinen veel te groot en de straten te krap, door (gedeeltelijk) de voor en achterkant om te draaien, kunnen er mooie autovrije woonstraten ontstaan. Aan de achterkant aan de rand van de wijk kan er dan geconcentreerd geparkeerd worden. Deze ruimtelijke herverdeling laat veel openbare ruimte ontstaan in de voormalige achtertuinen. Dit kan dan weer gebruikt worden om de hoeveelheid groen en bijbehorende voorzieningen in de wijk te vergroten. Door de infrastructuur in veel lagen aan te brengen, met elk eigen routes in de wijk, ontstaat er een licht maar redelijk dicht netwerk. Hierdoor wordt de wijk informeler en is het prettiger verblijven. Daarnaast zijn er grote stukken grond vrijgekomen om te gebruiken

als recreatie. Omdat de wijk wordt opgeladen met een zeer specifiek programma hebben deze (twee) stukken grond een collectief karakter. Er is een sportgebied, met mogelijkheden tot allerlei uiteenlopende sporten, zowel nationaal als internationaal. Het andere grote open gebied heeft een volkstuin programma gekregen, maar dan met een wat opener karakter. Zo midden in de wijk is het meer een parklandschap, gezien de hoeveelheid ontsluiting etc. Deze tuinen sluiten programatisch aan bij de aanwezige basisschool door middel van schooltuinen.

Om de binnengebieden toegankelijk te maken is het helaas noodzakelijk een aantal woningen te slopen, zoals aangegeven op het kaartje. Het gaat hier om woningen met redelijk laag woongenot, die loodrecht op de richting van de binnengebieden staan. Naast een aantal woningen is het kerkje van Prijt, dat staat op de hoek tussen de Iepenlaan en de Henriettestraat niet meer nodig. De kerk heeft 20 jaar lang als zodanig dienst gedaan, en is de laatste tientallen jaren steeds

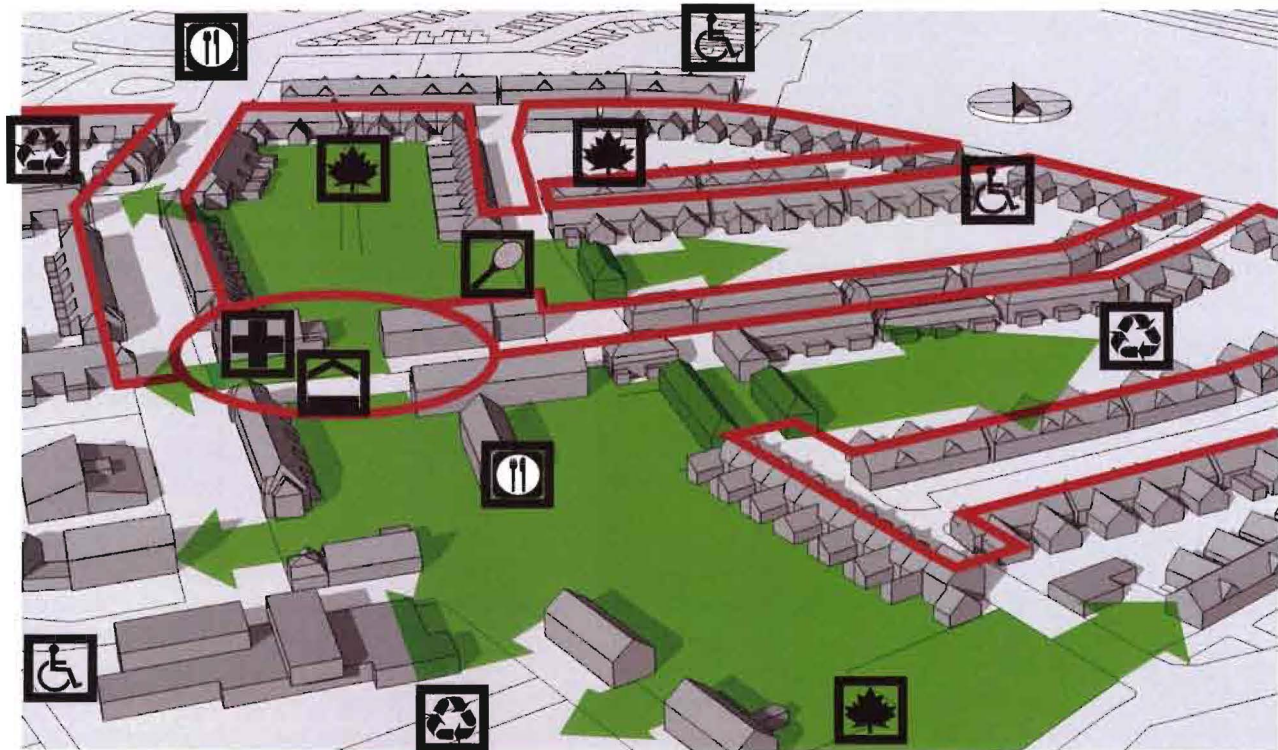




33

1

23

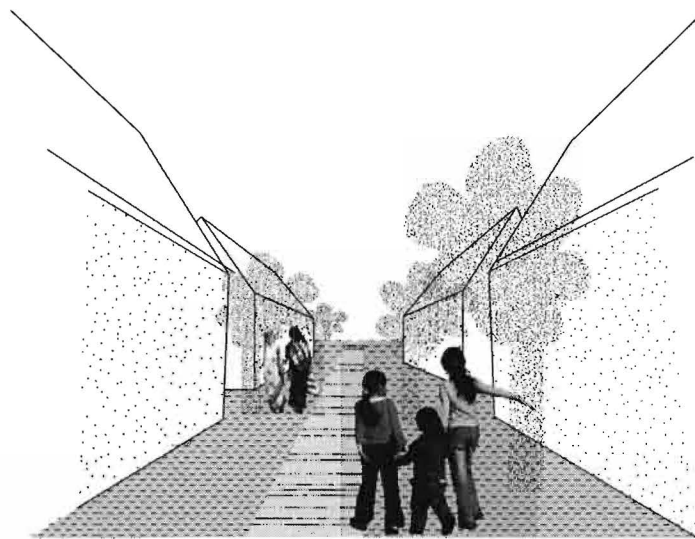
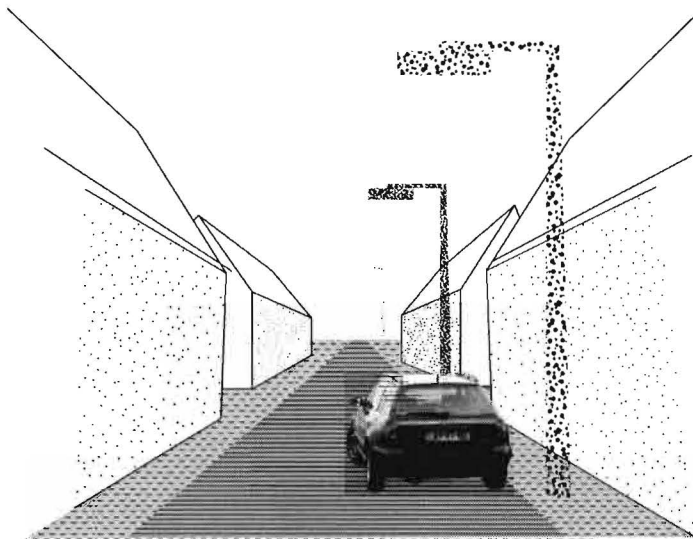


bouwwalliger geworden.

Het asielzoekerscentrum nestelt zich in de wijk in de achtertuinen. Door het toevoegen van deze structuur wordt het stratenpatroon verstevigd voor toekomstige ontwikkelingen. Hiermee doet het plan een indirecte uitspraak over de op hande zijnde sloop plannen; er kan best het een en ander weg, sommige woningen zijn het behouden ook niet echt waard, maar het karakter, de structuur en de schaalgrootte moeten wel intact blijven. Door deze structuur slim programma te geven ontstaan er een wederzijdse belangen die de duurzaamheid ten goede komen. De functies zitten in drie verdikkingen van de structuur, de eerste verborgen en introvert, reagerend op de asielzoekers, de tweede op de locatie van het kerkje van Prijt en de derde richt zich op de stad. Tussen deze verdikkingen zit het woonprogramma, in een zeer lage dichtheid. Hierdoor is de hoeveelheid vreemd, ten opzichte van gewoon meer in balans. In totaal is er voor maximaal rond de 50 asielzoekers, maar het idee is juist dat deze aantallen kunnen variëren.

Om de voorgestelde flexibiliteit met de wijkbewoners te delen zijn de woningstructuren ook voorzien van opbergruimtes voor de huizen, en zijn er 'woontunnels' die ook als garagebox of handelsruimte kunnen dienen. Er wordt nu namelijk uitgebreid gebruik gemaakt van die grote hoeveelheden ruimte in de binengebieden, bijvoorbeeld voor allerlei informele bouw, zoals gezien in de ruimtelijke analyse.

Uiteindelijk is het vooral van belang dat de structuur op een eenduidige manier antwoord geeft, zowel de verdikte 'knooppunten' als de daartussen gelegen openbare ruimte en woningstructuur. En hierdoor een echt nieuw element is, maar met een duidelijk samenspel met de omgeving.





Versteving van de achterruinenstructuur

speeltuin

parkeren

autovrije woonstraat -

parkeren -

autovrije woonstraat -

volkstuintjes



besloten opvang - wonen vluchtelingen (1p) - besloten hof - wijkcentrum deel I - sportvelden - wijkcentrum deel II - wonen vluchtelingen (3p) - volkstuinten - wonen vluchtelingen (1-2p) - schooltuinen - mediatheek

Publieke ruimte

Om de wijk een collectief hart te geven zijn de publieke ruimtes in dit gebied van een zeer collectief programma, ook omdat aansluit bij het asielzoekersbeleid, waarbij menging wrijving moet voorkomen. De vrijgekomen ruimte van de voormalige achtertuinen wordt hier nu voor gebruikt. Op de ene plek is er ruimte voor een speeltuin, meer beschut, maar toch overzichtelijk. Verderop ligt een gecombineerd sportveld met tribune. Door het veld verschillende typen sporten en belijningen te geven, wordt het minder geclaimd door een bepaalde doelgroep. Het sporten kan de relatie tussen de asielzoekers en bewoners versterken. Maar dan moet er wel ruimte zijn voor nieuwe situaties, die niet gebeuren bij bijvoorbeeld een geclaimd basketbalveld met hun specifieke gebruikersgroep.

Daarnaast zijn grote stukken beschikbaar voor volkstuintjes. Deze liggen geclusterd in het veld, waardoor zij een landschap vormen. Ze delen een gezamenlijke schuur in het midden, deze schuurtjes hebben deze taal/materiaal als de rest van het toegevoegde ontwerp.

Ten slotte is er nog een meer besloten groengebied voor asielzoekers, hierdoor hoeven zij geen gebruik te maken van het collectieve groen als daar geen wens naar is. De hele wijk krijgt een 'zacht' karakter aan de binnenkant met een sterk verstedelijkte band aan de Fredriklaan, achter deze woningen is immers ook het parkeren geplaatst. Daarnaast zijn er op kleine schaal parkeerplaatsen verder de wijk in.

De secundaire routing verbindt deze verschillende publieke velden, waardoor er een soort van kamers ontstaan. De route ligt op de oude draaiboomstraat, een historische straat, die altijd afgesloten is geweest voor verkeer (vandaar het woord draaiboom). Deze nieuwe routing ontsluit 2 van de 3 gebouwen en de daartussen gelegen woningen. Daarnaast maakt zij het netwerk voor langzaam verkeer in de wijk compleet. Doordat het een redelijk dicht netwerk is van routes bestaat er de keuzemogelijkheid, verplaats je je om te flaneren, te ontmoeten, ergens te komen etc.

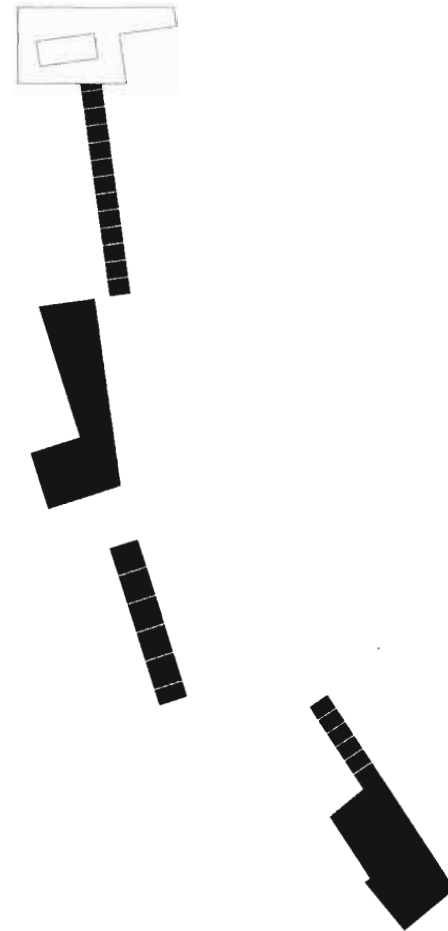
Bebouwingsplan

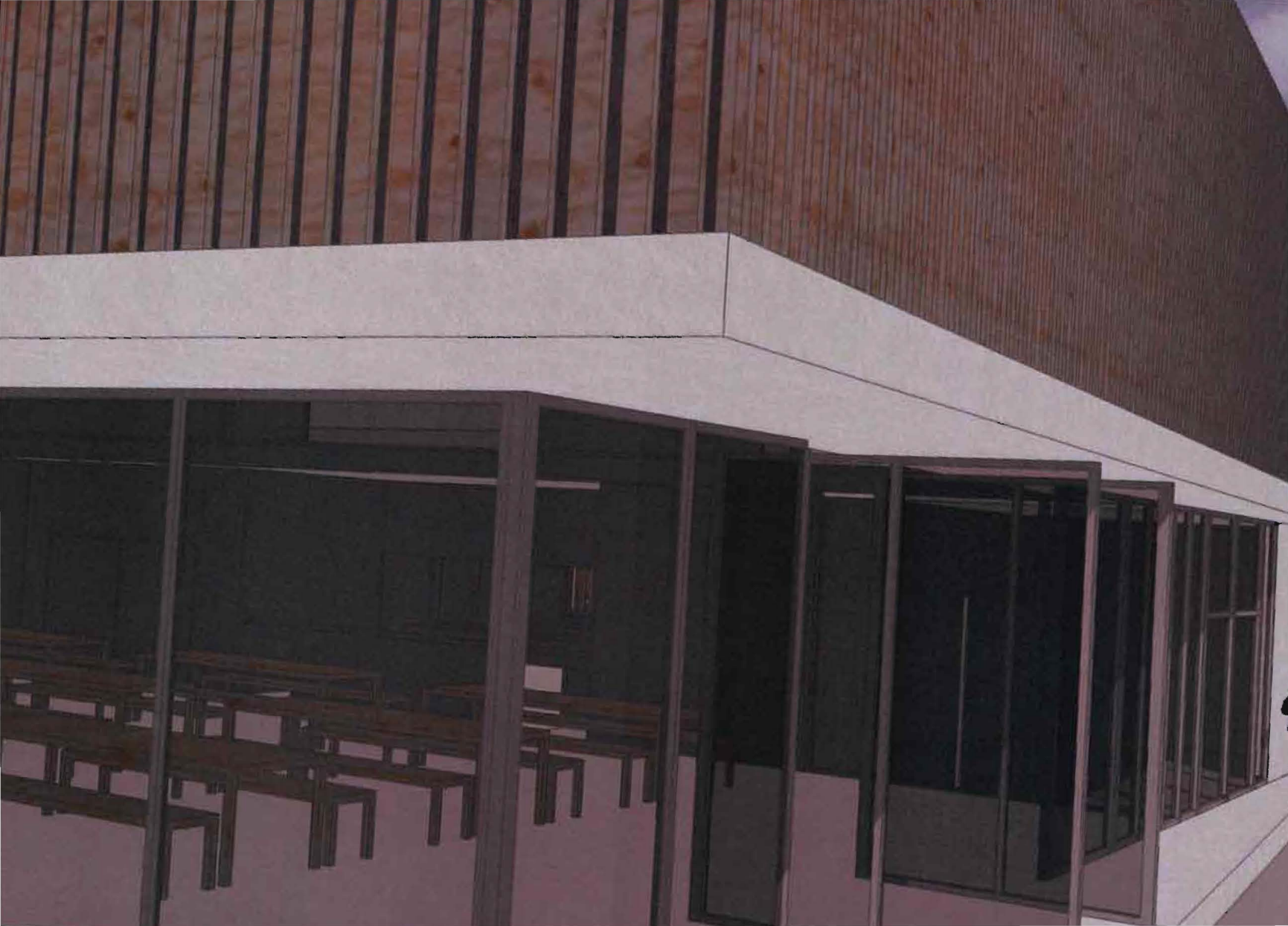
De route verbindt de 3 knooppunten en 3 woonstructuren met elkaar. Zij hebben zich allemaal in het achtergebied genesteld tegen de achterzijden van de bestaande bebouwing. Een uitzondering hierop is de middelste verdikking; het wijkcentrum, deze staat op een meer prominente plek, en vangt in zijn plaatsing en vorm de samenkomst van de verschillende bebouwingstypen van de wijk op. De breuklijn waarop de structuur staat vormt een grillig geheel. Hier reageren de gebouwen dan ook op door een zeer locatiespecifieke vorm aan te nemen. Vooral vanaf ooghoogte doen zij dan goed mee met de overige bebouwing.

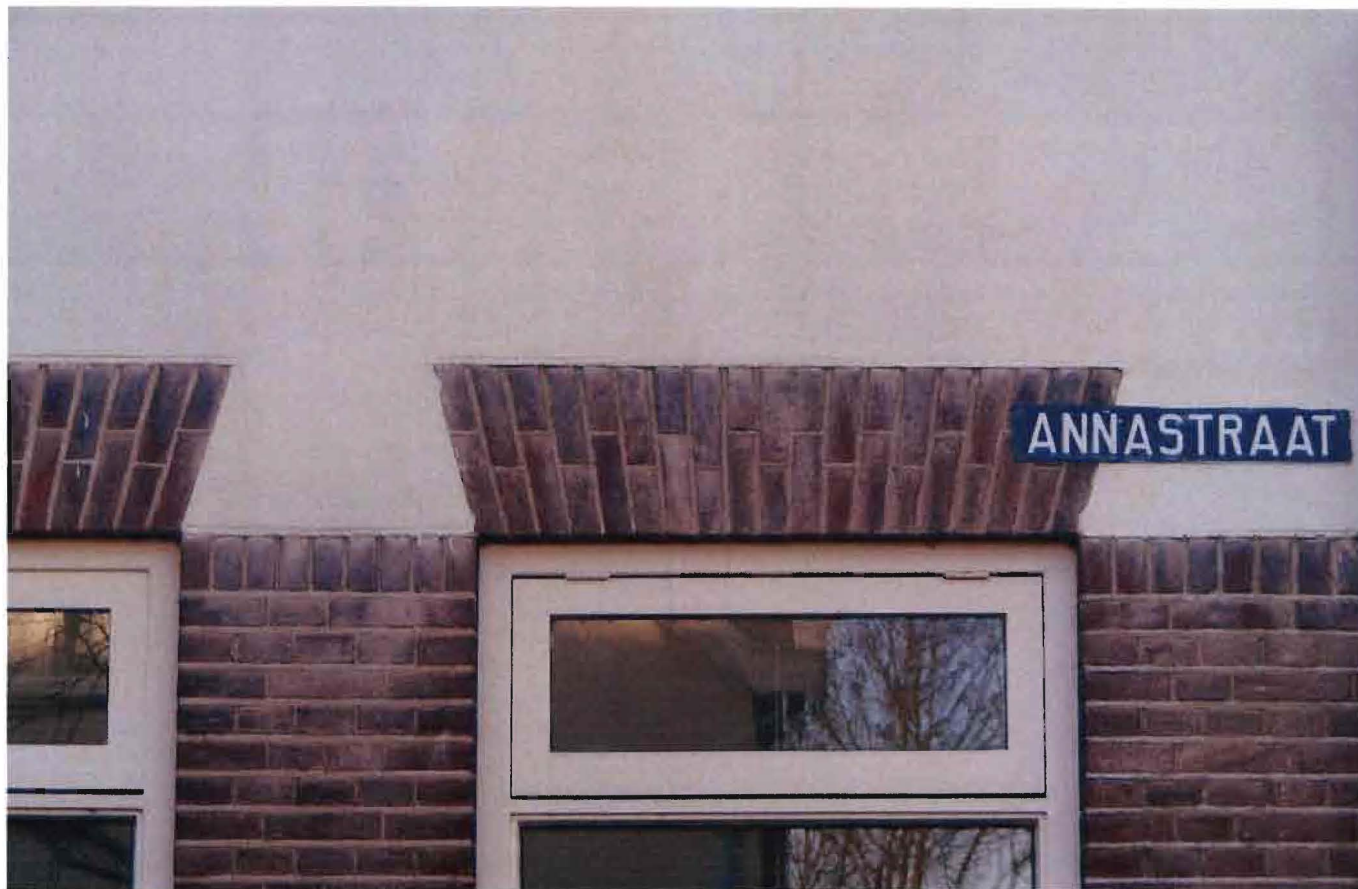
Om ervoor te zorgen dat de structuur, ondanks het grote schaalverschil tussen het diffuse woonprogramma en het intensieve voorzieningsprogramma, een eenduidig en herkenbaar beeld krijgt is een goede materialisering belangrijk. In Philipsdorp staan een hoop woningen met het zeer typische beeld van een gedeelte gepleisterd en gedeelte bakstenen gevel. Dit principe is zeer bruikbaar voor het ontwerp van een nieuwe gevel.

Om ervoor te zorgen dat een te letterlijk vertaling de eenduidigheid en opvallendheid van de structuur zou ondermijnen, zijn de gevels opgebouwd uit twee talen, die samen de gevelcompositie verzorgen. In samenspel met de taal van de achtertuinen is gekozen voor enerzijds een gesloten houten gevelbekleding en anderzijds zijn er betonnen/glazen open elementen. Zij richten zich op de omgeving; waar kan je het gebouw opstellen? Dit is nog niet gemakkelijk in een binnengebied, maar belangrijker nog wel programma wil je wel en niet transparant maken. Het hout van de gevels van de knooppunten wordt ook gebruikt in de lichte en flexibele wooneenheden die dan in een meer duurzame betonnen tunnelstructuur kunnen worden geschoven. De achterkant van deze units en de gebouwen zijn soms in achtertuinen van bewoners, maar ogen door hun materialisering niet bedreigend. Het houten lattenwerk kan eventueel zelfs dienst doen als geleiders voor planten. De glas/betongevel kan zich helemaal openen door middel van taats-deuren, dit om het publieke karakter te benadrukken. Omdat deze vlakken (bijna) allemaal

in een andere richting staan dan de grondplaat, krijg je een interessant wiskundig patroon in de kozijnen. Dit maakt het contrast met relatief brave houten gevelbekleding dan nog groter. Hiernaast een afbeelding van het schematische plan.







*Boven: het gevelbeeld zoals dat in het oudste gedeelte van de wijk Philipsdorp voorkomt
Links dit beeld vertaald naar het gevelbeeld*

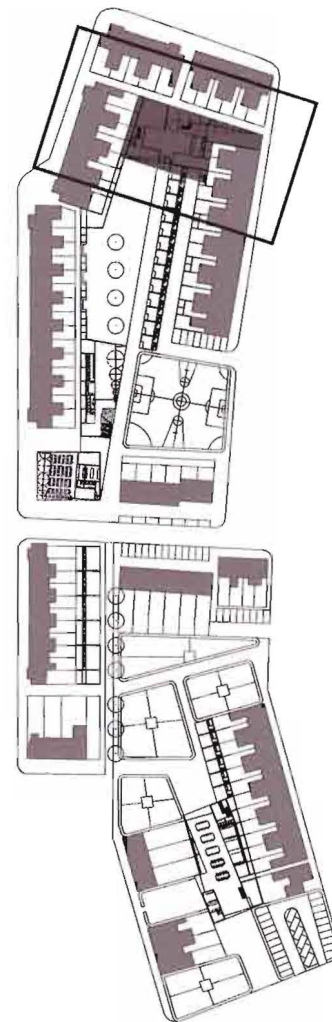
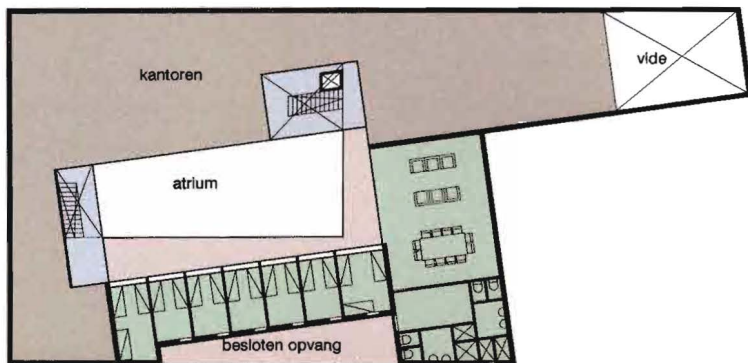
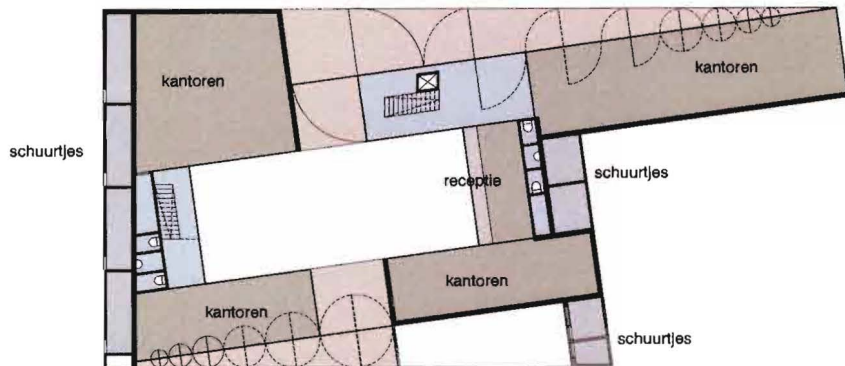
Opvangcentrum

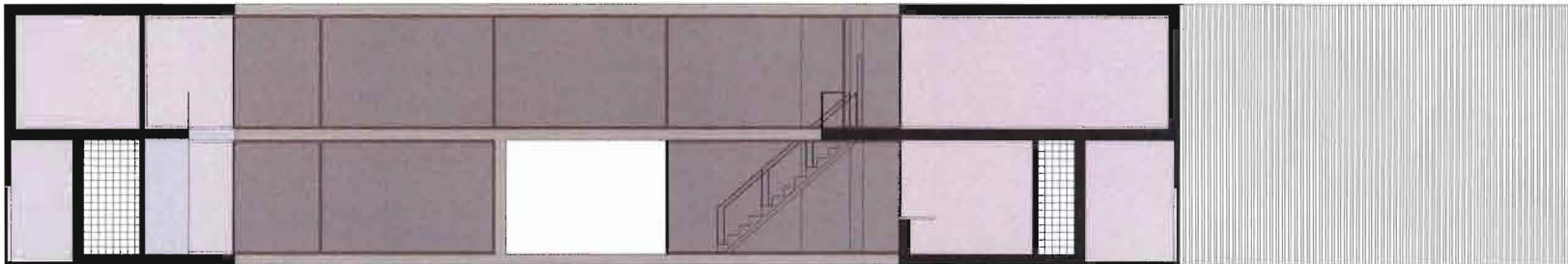
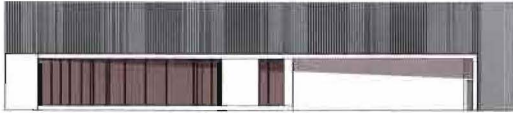
Het opvangcentrum ligt in het noordelijkste gedeelte van de route. Het gebouw heeft de meest besloten ligging en ligt letterlijk klem gedraaid tussen de aanwezige huizen, en de oude draaiboomstraat. Het gebouw is van veel kanten toegankelijk; zowel van de Frederiklaan als vanuit de rest van de wijk. Omdat het zo ingeklemd ligt en een redelijk introvert programma heeft wordt alles vanuit een atrium ontsloten. Het gebouw is 's avonds desgewenst af te sluiten, vanwege het besloten woonprogramma. In dit gebouw vindt namelijk de allereerste fase van de asielprocedure plaats: de eerste intake- en onderzoeksgesprekken. De bewoners blijven hier een zeer korte periode waarna zij uitsluitel krijgen over hun asielverzoek. Dat het een besloten opvang is heeft drie redenen, enerzijds de angst dat mensen de illegaliteit opzoeken. Daarnaast moeten zij vaak bijkomen vanwege de vaak tragische en lange vluchtroutes. Bovendien is de tijdelijk te groot in de wijk, waardoor het personaliseren van de groep vreemden in individuen in gevaar komt.

Op de begane grond liggen de services: voorzieningen die in contact staan met wijkbewoners of vluchtelingen, hierbij valt te denken aan een informatiebalie van het COA (coördinatie opvang asielzoekers, zij regelen de huisvesting). Deze balie zou ook kunnen dienen als soort van uitzendbureau, waarin hulpaanvragen en initiatieven vanuit de wijk of asielzoekers kan worden omgezet in werk voor asielzoekers die dat willen. Dit is een van de grondleggers van het plan: de asielzoeker als 'nuttigheid' zien en inzetbaar te maken in de wijk. Behalve het COA zit hier ook de IND, zij regelen formeel de procedure, en voeren het beleid van de regering uit. Ook zijn er allerhande hulporganisaties die vluchtelingen helpen in de procedurestrijd, zij vinden hier ook hun plek. Daar waar het gebouw in de achtertuin staat van een woning zit er op de begane grond een opslagmogelijkheid voor deze bewoner. Hierdoor is werkt de grens twee kanten op en wordt het 'vreemde' gebouw gedragen door een 'gewoon' programma.

De eerste verdieping is bereikbaar vanuit twee trap-
penhuizen, dit zodat het woonprogramma losgekop-
peld wordt van het kantoorprogramma. Boven zijn
namelijk meer kantoorruimtes voorzien én de beslo-
ten opvang. In deze wooneenheid is ruimte voor 15
mensen, en is ingericht op een zeer tijdelijk verblijf.
Alles wordt gedeeld, van de slaapkamer tot de woonka-
mer. Om een betere efficiënte te krijgen zijn mannen
en vrouwen gezamenlijk onder gebracht en zijn er ook
twee ruimere kamers voor gezinnen. Er zijn twee type
buitenruimtes aanwezig, een in het atrium met een
meer publiek karakter één aan verscholen achter de
gevel, een tussenruimte met een zeer privaat karakter.

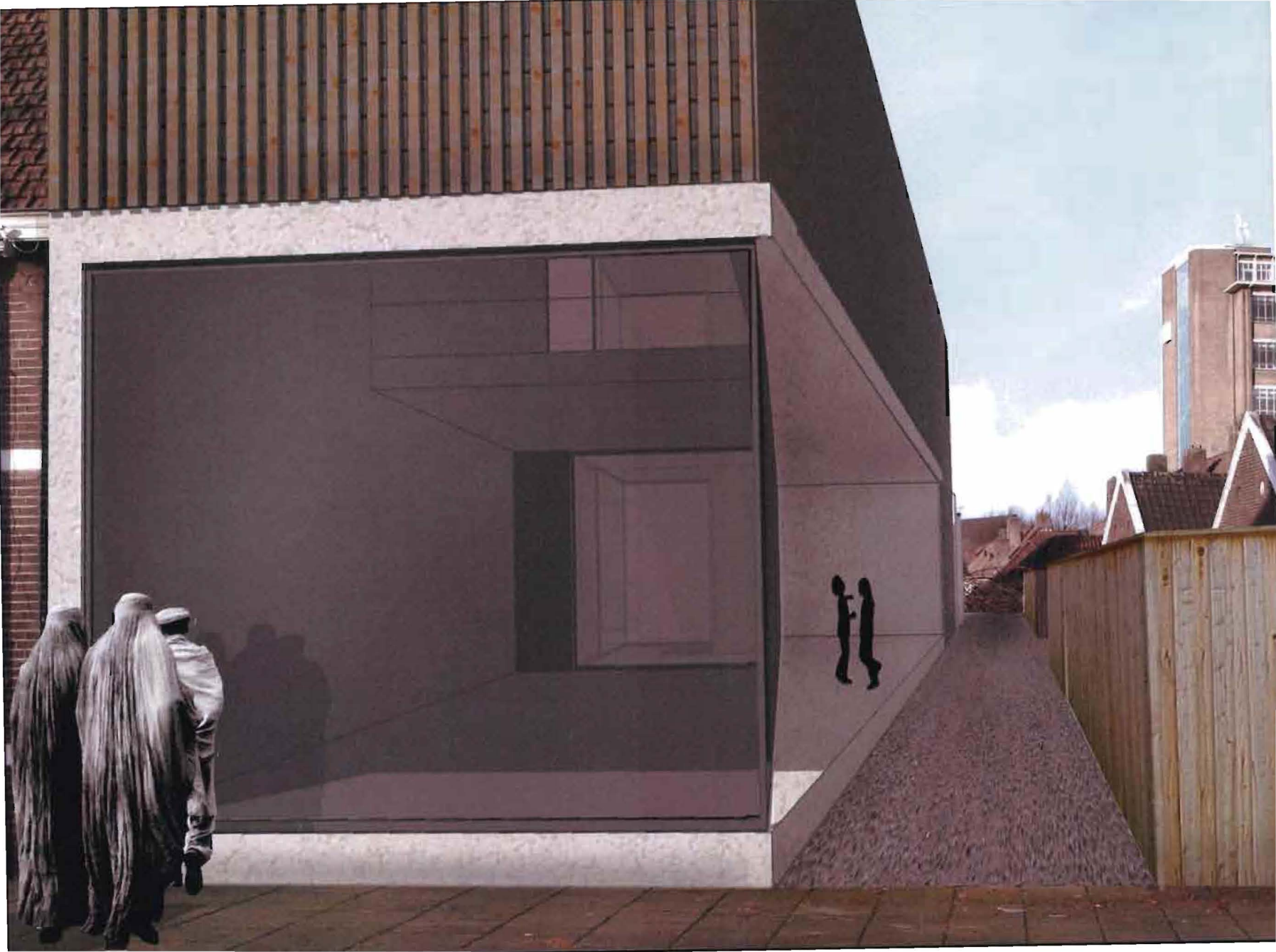






Uiterst boven: gevelaanzichten opvangcentrum 1:500

Boven: doorsnede opvangcentrum 1:200





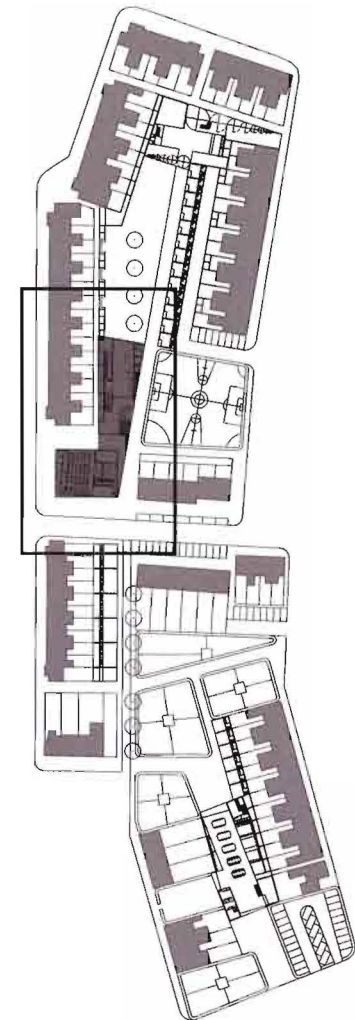
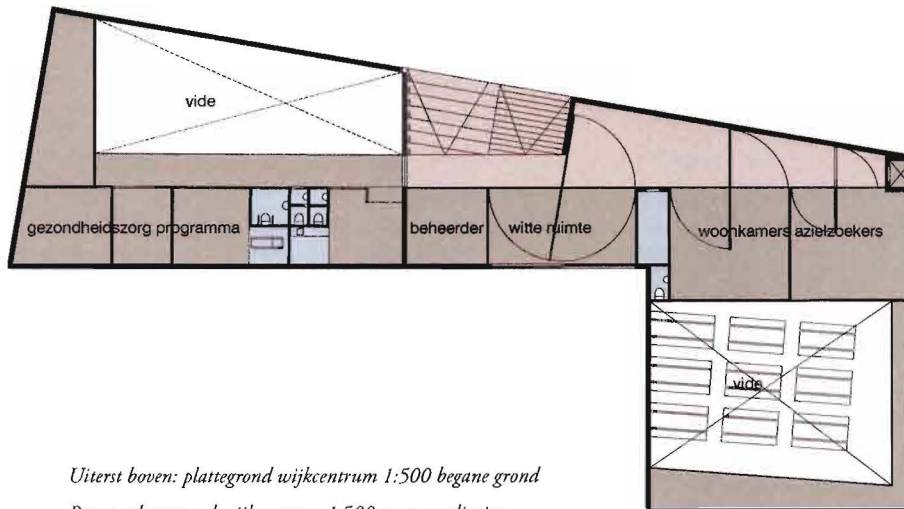
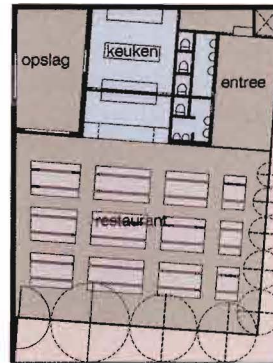
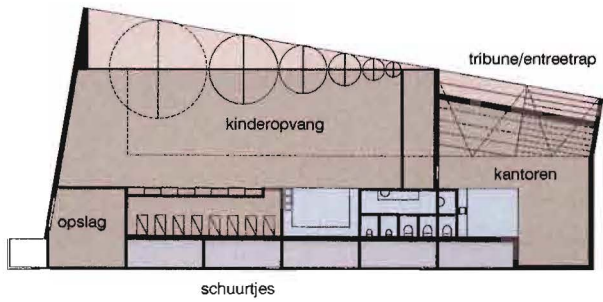
Links: beeld entree opvangcentrum

Boven: de beschutte buitenruimte in de besloten opvang

Wijkcentrum

Vanuit het opvangcentrum volg je secundaire route langs de woonstructuren en het besloten groengebied naar het wijkcentrum. Dit gebouw heeft een zeer divers programma, waarbij vooral de fysiek locatie ervan zorgt voor (passieve) interactie tussen verschillende groepen. Op de begane grond zit er aan de ene kant een restaurant/eetcafé, gerund door asielzoekers, en aan de andere kant een kinderdagverblijf. Daarnaast is de tribune/trap een belangrijk element, niet alleen is het de entree naar de op de eerste verdieping gelegen functies, het vormt een geheel met de aanwezige sportvelden. Op de eerste verdieping liggen een aantal multifunctionele ruimtes, sommige zijn beter geschikt voor allerlei gezondheidsfuncties andere meer als bijeenkomstruimte, of recreatieruimte voor asielzoekers. Doordat dit programma zo uiteen kan lopen is er veel mogelijkheid tot observeren, contact leggen etc.





Uiterst boven: plattegrond wijkcentrum 1:500 begane grond

Boven: plattegrond wijkcentrum 1:500 eerste verdieping

Rechts: overzichtskaart plangebied



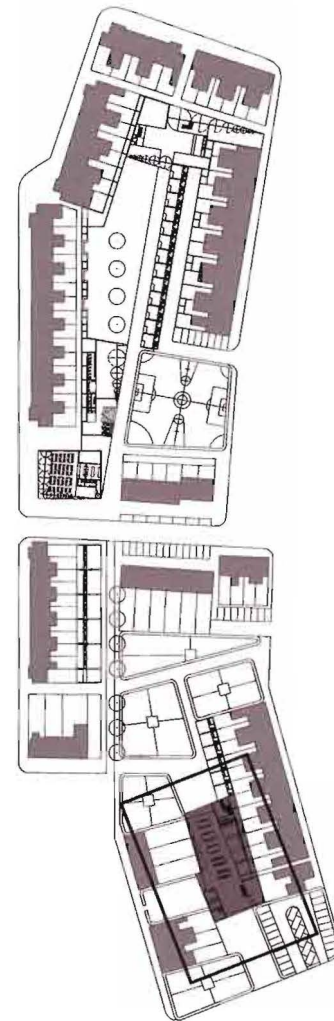
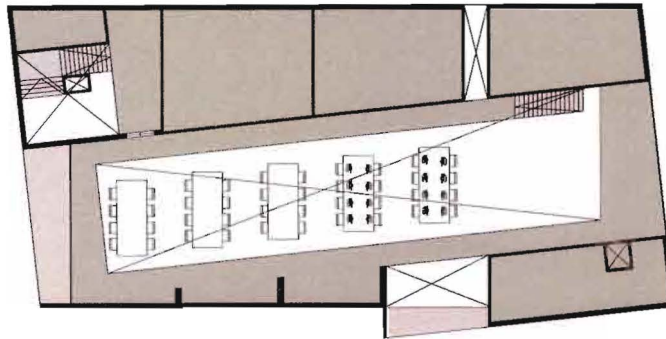
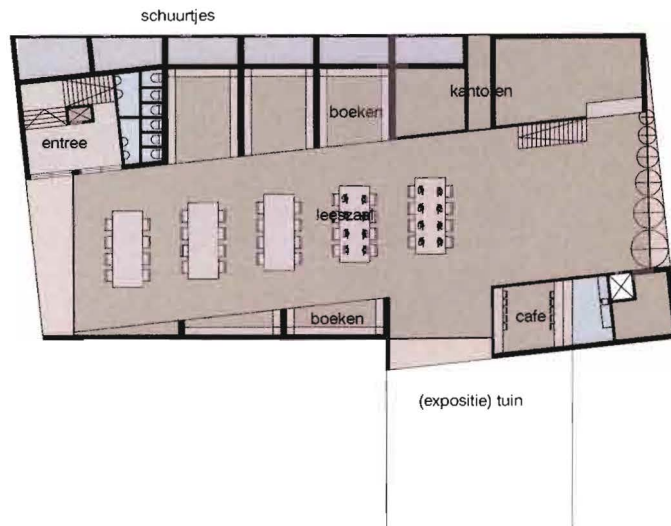


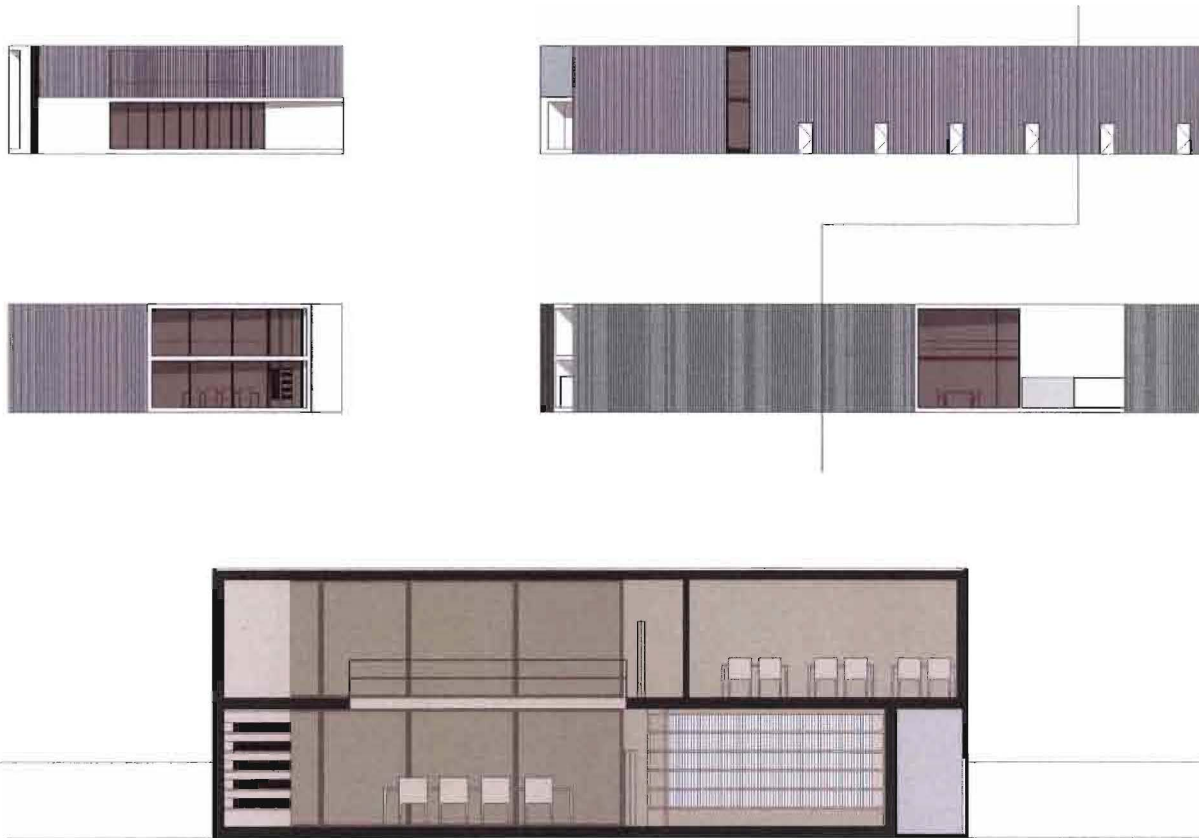


Mediatheek

Na het wijkcentrum steek je de weg over, langs twee woonstructuren en sta je plotseling tussen de volkstuintjes. Hier ligt de mediatheek. Aan het andere uiteinde van de route richt deze zich juist om de stad, zoals het wijkcentrum zich op de wijk richt, en het opvangcentrum zich op de asielzoekers. De mediatheek is een open structuur met een programma gericht op kennis opdoen. Er zijn behalve de gebruikelijk media op de begane grond, ook cursuslokalen en studieplekken op de eerste verdieping. In het gebouw zie je goed de structuur terug van de tuinen waar hij tussen is geklemd, alsof hij eigenlijk nog op hun grondgebied staat, doordat de boekenkasten in terugvallende nissen zijn. Op twee plekken wordt de rij tuinen onderbroken door aan de ene kant een steeg en aan de andere kant een open plek. Deze open plek zou een expositietuin kunnen worden waar men met goed weer ook buiten zijn/haar drankje kan gebruiken vanuit de aangrenzende café-ruimte van de mediatheek.

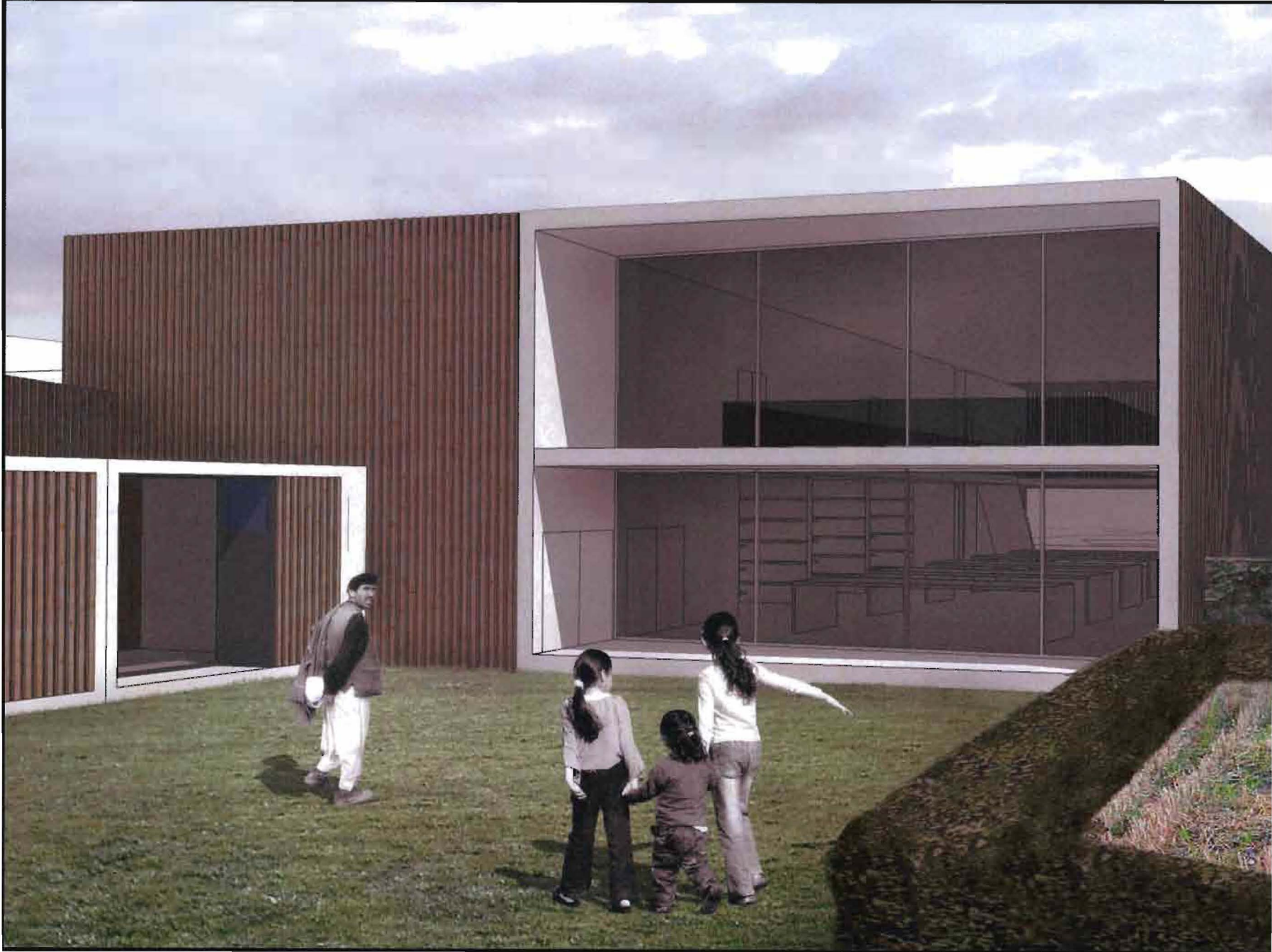






Uiterst boven: gevelbeelden mediatheek 1:500

Boven: doorsnede mediatheek 1:200





*Links: beeld mediatheek bij volkstuinen-ingang
Boven: expositietuin en café in de mediatheek*

Woonstructuren

Zoals net verteld liggen zij tussen de verschillende knooppunten in aan de secundaire routing. In een betonne tunnelbouw structuur die de breedte van de achtertuin bemeten zitten flexibele elementen die het programma bepalen. In het geval van een vol asielzoekercentrum zullen al deze tunnels gevuld zijn met woonunits, en waarschijnlijk door meerdere mensen worden bewoond, maar het kan ook zo zijn dat er weinig vraag is naar opvang en de tunnels gebruikt kunnen worden voor allerlei informele handel, opslag of misschien wel studentenwoningen. Er zijn drie van dit soort stroken, voor elk van deze is een andere variant unit ontwikkeld, variërend van 1p slaappleaats, meer-persoonsslaappleaatsen en 1-2p slaappleaats.

Het ontwerp van de units moet een duidelijke tijdelijkheid uitstralen, niet alleen naar buiten, maar vooral ook richting de bewoner/gebruiker. Het is een tijdelijke voorziening, en kan/mag geen echt thuis worden. Door alles te ontwerpen, van tafel naar bed, kast en keuken dwing je de bewoner (hier eigenlijk ge-

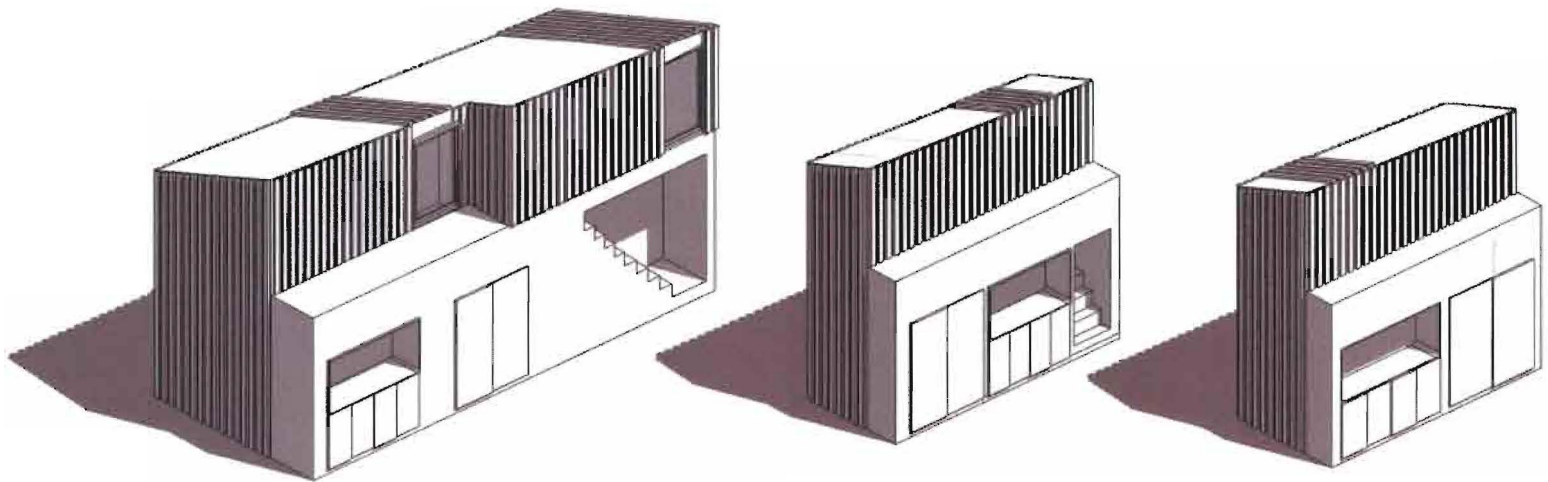
degradeerd tot gebruiker) om de dagelijkse handeling op die opgelegde manier te doen. Om de keuzemogelijkheid te hebben, en vooral geen lineair traject voor te stellen aangaande deze tehuis-thuis route zijn de woningen minder streng te gebruiken. Bij de kleinere units is het slapen bijvoorbeeld vastgelegd, door een bed in de vloer te bouwen, bij de meerpersoonunit is dat al naar eigen behoefte in te delen. Maar ook de vaste kastruimte of de dubbele functie van een spoelbak. De objecten zijn geen meubels geworden, ze neigen meer naar het type van een mobile home, waar veel vast staat, maar op zo'n niet tactische manier dat mensen (het idee hebben dat) ze hun eigen woonritueel kunnen bepalen.

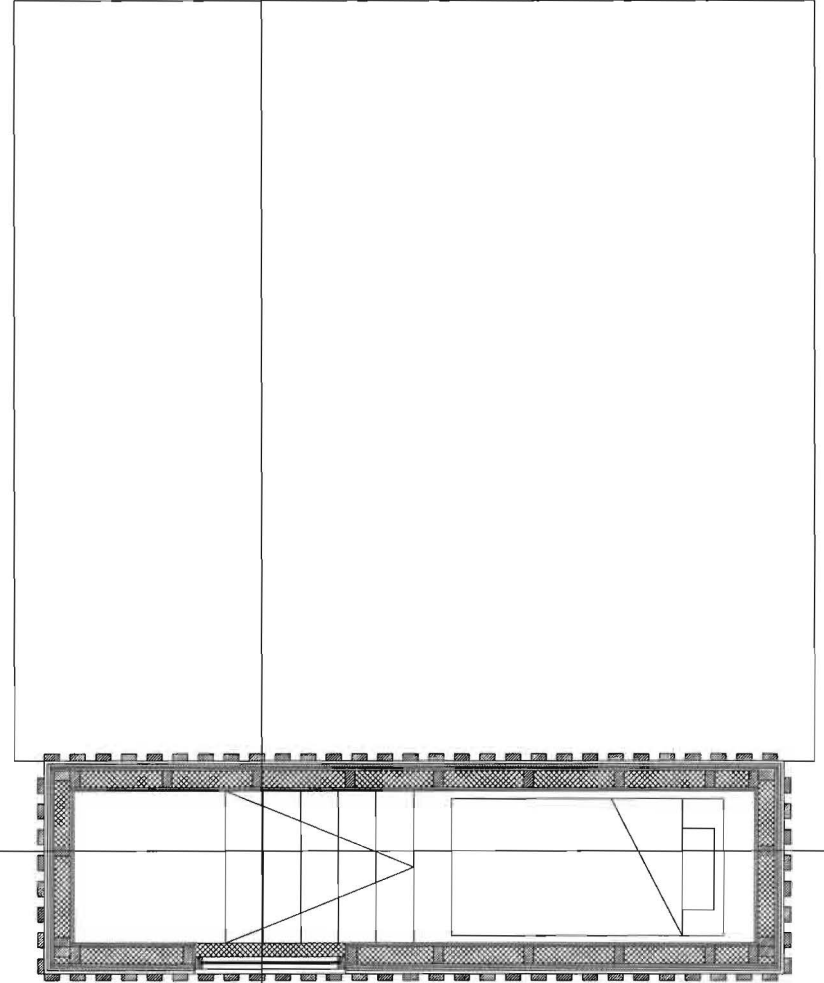
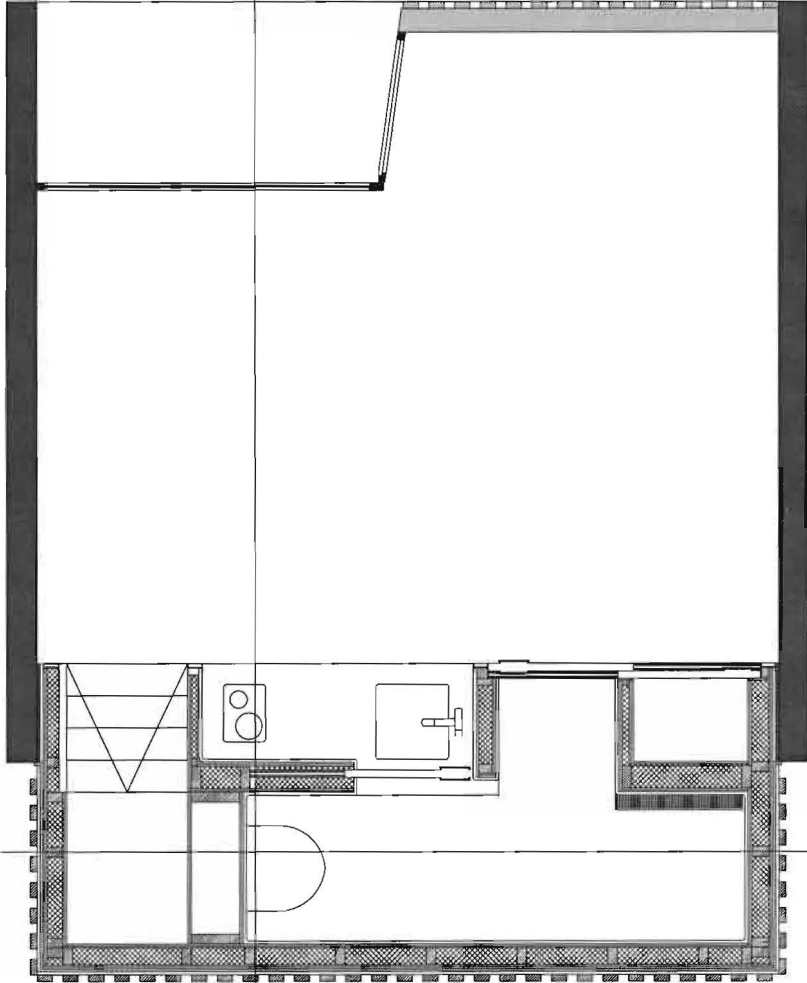
De hoogslaper steekt boven de betonnen structuur uit, en heeft na gelang het type één of meerdere gevelopeningen. Omdat deze ramen voorzien van luiken kan de bewoner zelf zijn hoeveel privacy bepalen. Hoewel er altijd een vanuit de andere kant te zien is of, en vooral dat, er wordt gewoond. Om ook aan de voork-

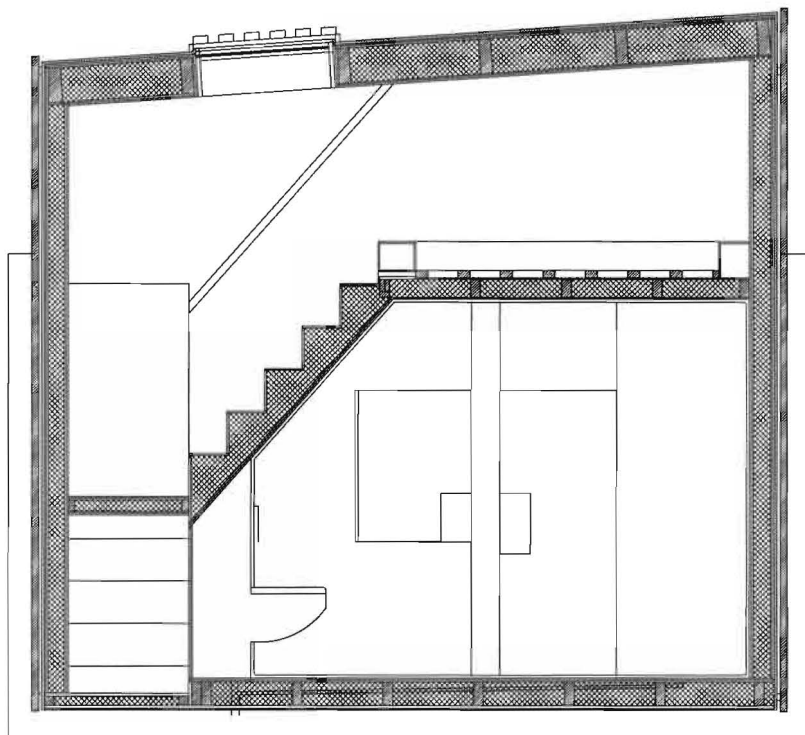
ant van de tunnel te zorgen voor een meer beschutte binnenkomst doordat je net even een hoekje om moet krijg je als bewoner er een grenszone bij die de privacy bevordert, maar je profiteert nog steeds wel veel de grote glazen ruit.

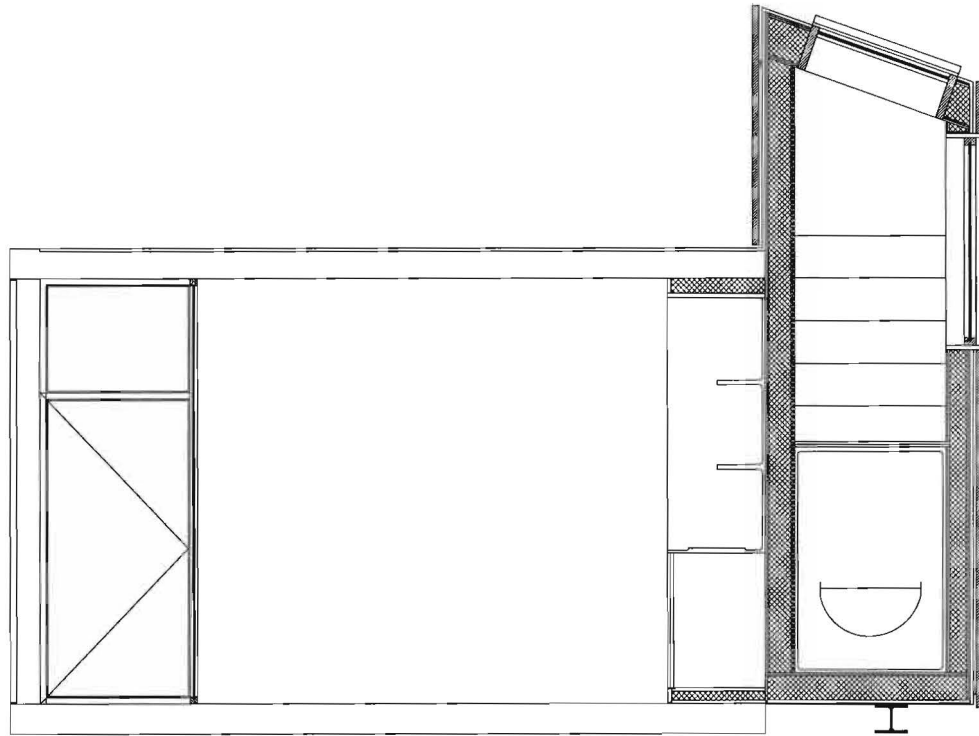
Hierna volgen de tekeningen van de 3 verschillende typen units, alsmede enkele afbeeldingen met het beoogde eindresultaat. Blz 89 - 93 laten de tekeningen zien van het eerste type (op onderstaand kaartje de linker structuur). Op de pagina's 94 en 95 zijn de tekeningen van het tweede type (meerpersoons, op kaartje de middelste). Vervolgens op pagina's 96 en 97 het derde type, op het kaartje rechts.



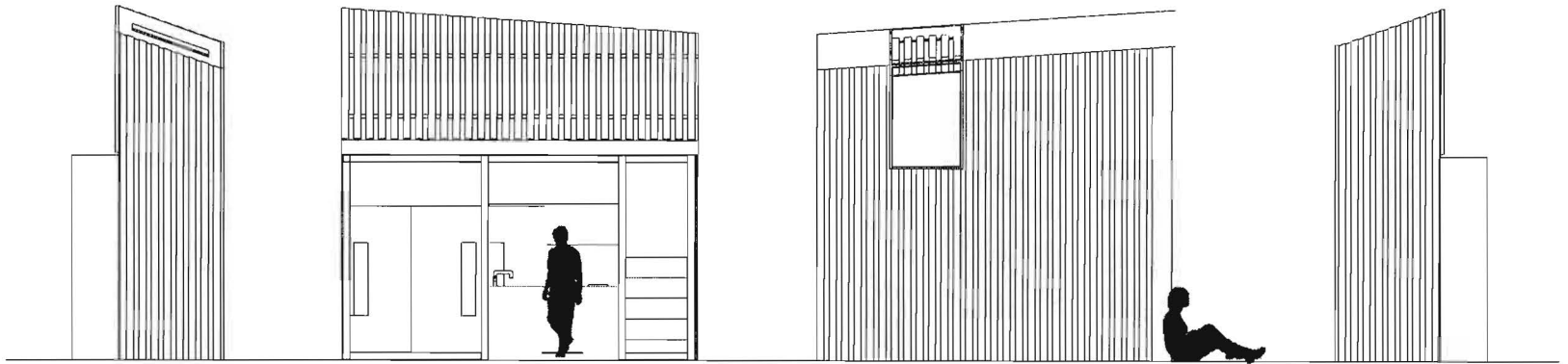




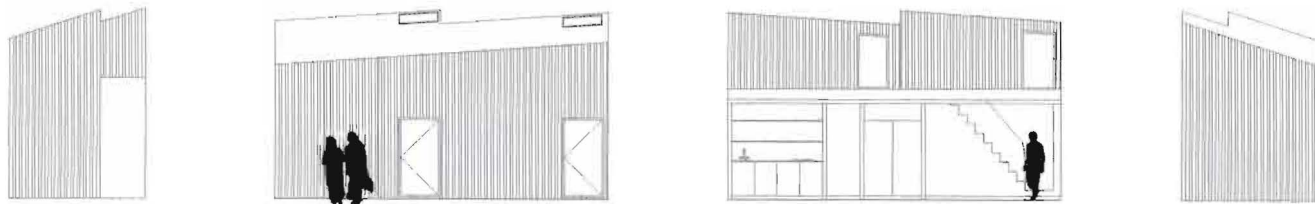
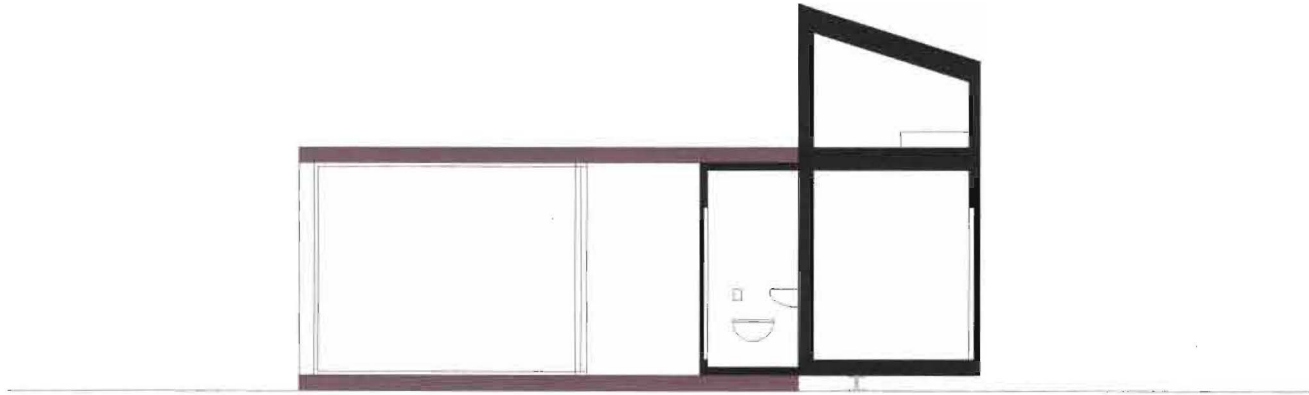


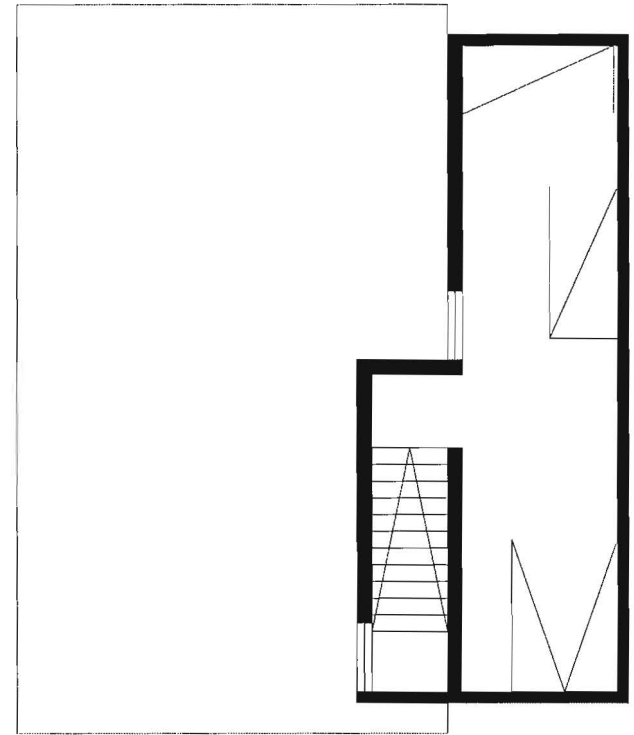
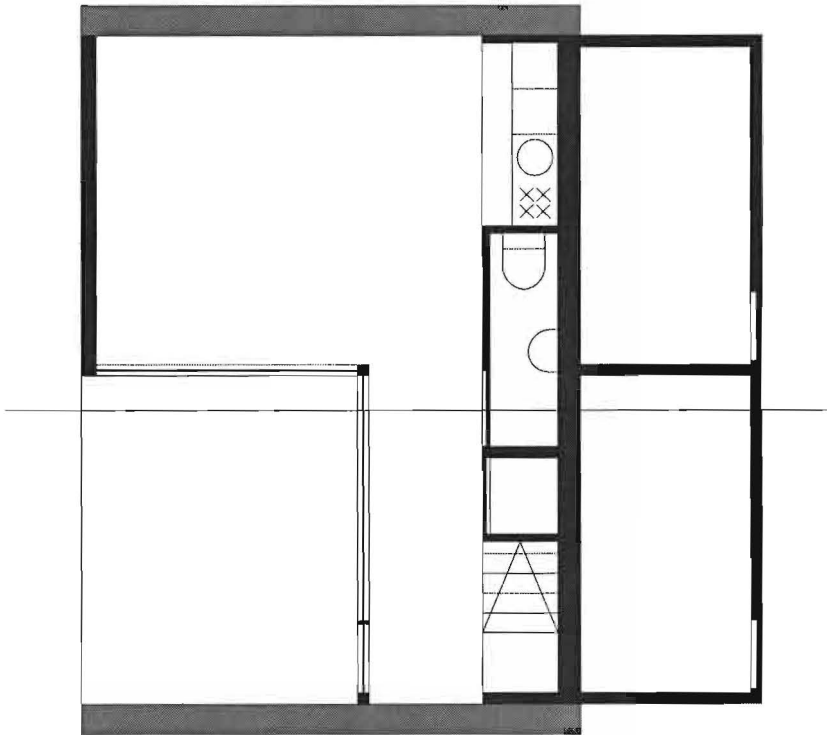


Doorsnede 1:50 woonmeubel 1

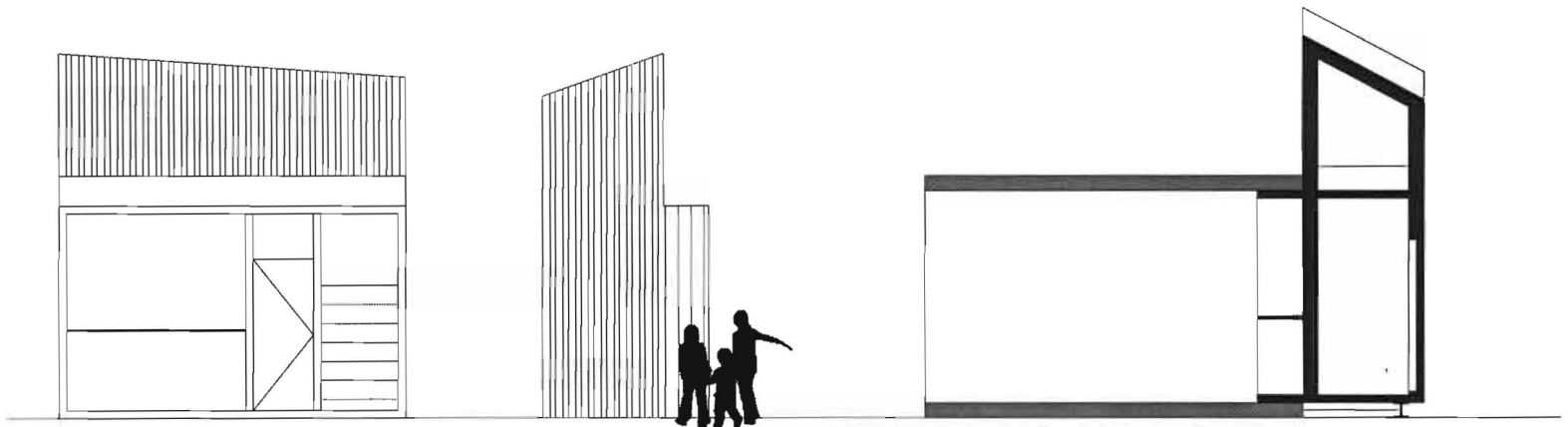
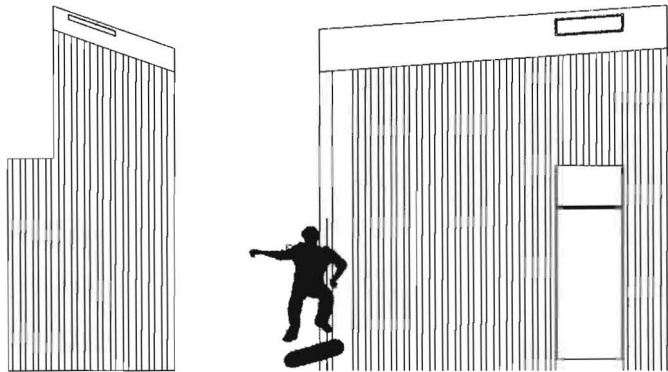


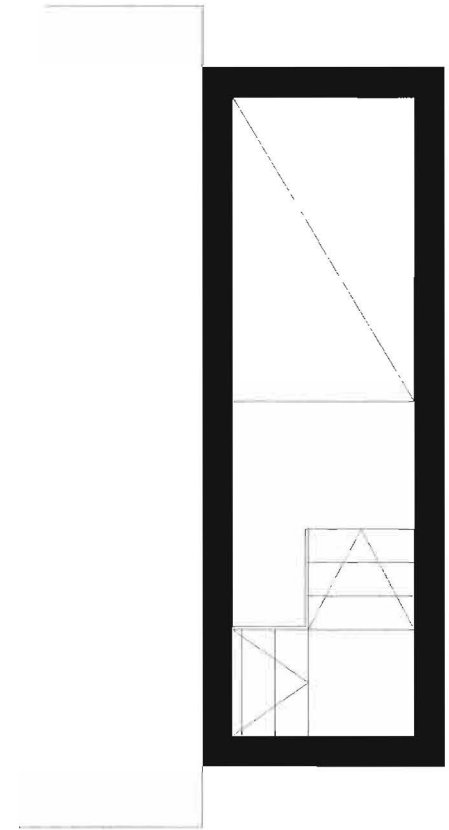
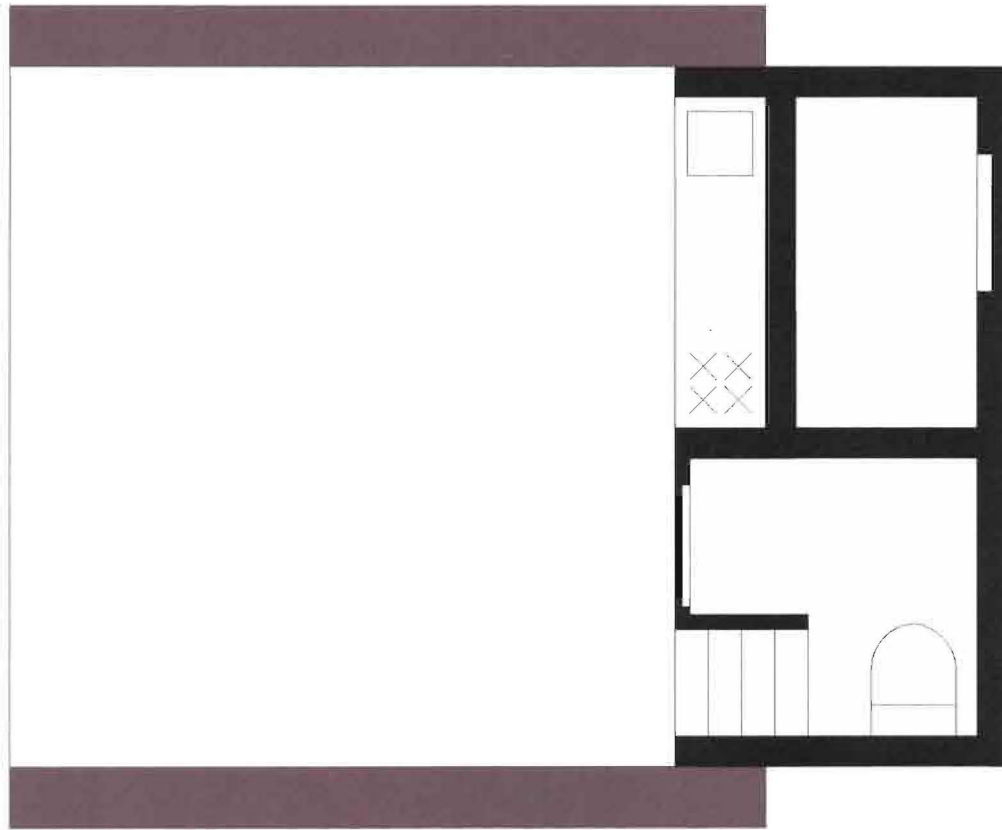






*Plattegronden woonelement type 2. Links
begane grond, recht de verdieping*





Plattegronden type 3





GERAADPLEEGDE BRONNEN

Dr. A. Oldendorff - 'de vreemdeling', rede uitgesproken aan de Katholieke economische hogeschool te Tilburg op 22 november 1956. Uitgeverij het spectrum, Utrecht/Antwerpen.

Bruce Grant - 'the boat people'. Viking Press 1980

Jaques Derrida - 'over gastvrijheid', 1998 (ned. Editie) Uitgeverij Boom.

Hilde Heynen e.a. - 'dat is architectuur', 2002 Uitgeverij 010 (verschillende artikelen)

Hilje van der Horst - 'living in a reception centre: the search for home in an institutional setting', 2004, paper geschreven op het OTB research institute aan de technische universiteit delft.

Oase - '68 home-land /thuis-land', 2005 NAI uitgevers
Toine Heijmans - 'de asielmachine', 2006 uitgeverij Meulenhoff

Gerard van Zeijl - 'architectuur en gastvrijheid', afscheidscollege aan de Technische Universiteit Eindhoven op 27 mei 2005

Websites:

www.coa.nl

www.ind.nl

www.vluchtelingenwerk.nl

www.migeurop.org

www.refugee.net

www.cbs.nl